

Přechod absolventů středních škol na trh práce - srovnání situace absolventů učebních a maturitních oborů

Ing. Jana Trhlíková

Praha 2014

OBSAH

1. Úvod.....	3
1.1 Předmět analýzy a cíle šetření	3
1.2 Sběr dat a použitá metodologie.....	4
1.3 Popis souboru	4
2. Přechod absolventů středních škol na trh práce a do terciárního vzdělávání	7
2.1 Přechod absolventů středních škol na trh práce	7
2.2 Vstup na trh práce a do terciárního vzdělávání - podle kategorií vzdělání	9
2.3 Nezaměstnanost absolventů středních škol.....	9
3. Hodnocení vzdělání z pohledu absolventů středních škol.....	11
3.1 Hodnocení úrovně vzdělání a získaných kompetencí	11
3.2 Míra identifikace s oborem	15
3.3 Důvody nízké identifikace s oborem a preference volby jiné školy.....	16
3.4 Hypotetická opakovaná volba učební nebo maturitní úrovně vzdělání.....	20
3.5 Hypotetická opakovaná volba oboru i školy	22
4. Realizace studijních a pracovních záměrů po ukončení střední školy.....	23
5. Zahájení pracovní dráhy absolventů středních škol	25
5.1 Strategie a úspěšnost hledání prvního zaměstnání	25
5.2 Charakteristiky prvního zaměstnání absolventů	31
5.3 Využití získaných znalostí a dovedností v prvním zaměstnání.....	33
6. Současné pracovní uplatnění absolventů středních škol (3 roky od ukončení SŠ).....	36
6.1 Forma pracovního uplatnění.....	36
6.2 Spokojenost absolventů středních škol v současném zaměstnání.....	37
6.3 Stabilita absolventů v zaměstnání a důvody změny zaměstnání	41
Závěry a doporučení	46
Použitá literatura	50

Přechod absolventů středních škol na trh práce - srovnání situace absolventů učebních a maturitních oborů
Ing. Jana Trhlíková

Vydal Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

© NÚV 2014

Korektura: Oddělení pro informační a publikační činnost

1. ÚVOD

Absolventi škol vstupující na trh práce patří k rizikovým skupinám ohroženým vysokou nezaměstnaností. Nezaměstnanost mezi mladými lidmi je tradičně vyšší než u dospělé populace a i před nástupem krize se pohybovala na zhruba dvojnásobné úrovni celkové míry nezaměstnanosti. Nejhuře jsou na tom zpravidla čerství absolventi škol, kteří nemají žádné zkušenosti ani pracovní historii a jsou tedy znevýhodněni jak nedostatkem praxe, tak i chybějícími pracovními kontakty.

Jedním z nejdůležitějších předpokladů úspěšného přechodu absolventů z počátečního vzdělávání do pracovního života je silná a dobře fungující ekonomika. Nástup ekonomické krize v roce 2008 se proto negativně projevil jak v absolutním, tak i relativním zhoršení postavení absolventů středních škol na trhu práce. Trh práce přestal vytvářet nová pracovní místa a nově přichozí absolventy začal vstřebávat jen s velkými obtížemi. V důsledku této situace se absolventi ocitli v bludném kruhu, kdy nedostatek pracovních příležitostí omezil jejich možnost získat praxi, na druhé straně absence praktických zkušeností snížila jejich šance na získání zaměstnání. K tomuto nepříznivému vývoji došlo navzdory tomu, že v současnosti zároveň působí i faktory, které absolventům situaci usnadňují. Konkrétně se jedná zejména o demografický pokles a zmenšování velikosti věkových kohort a dále o rozšiřování nabídky terciárního vzdělávání a prodlužování doby strávené studiem.

Velmi důležitým faktorem úspěšného uplatnění absolventů na trhu práce je získané vzdělání, které v moderních industriálních společnostech představuje nevýznamnější faktor úspěchu v profesním životě. Úspěšnost absolventů škol při vstupu na trh práce se nejčastěji popisuje na základě „tvrdých dat“, jako jsou míra nezaměstnanosti a počty nezaměstnaných absolventů, důležité jsou ale i další aspekty, jako rychlost a plynulost přechodu na trh práce, možnosti získání perspektivního a stabilního zaměstnání, míra využití získané kvalifikace a další.

V rámci této publikace vycházíme z údajů z dotazníkového šetření absolventů středních škol. Přinášíme pohled na situaci absolventů založený na osobních studijních i pracovních zkušenostech a jejich hodnocení, a to bezprostředně po ukončení studia i v následujících třech letech od ukončení školy. Zaměřujeme se přitom zejména na hodnocení úspěšnosti vstupu absolventů na trh práce v období začátku krize v roce 2008 a porovnání s obdobím před nástupem krize. Těžiště práce spočívá ve srovnání dvou nejvýznamnějších vzdělanostních kategorií – kategorií absolventů s výučním listem (kategorie H) a absolventů oborů zakončených maturitní zkouškou (kategorie M).

1.1 PŘEDMĚT ANALÝZY A CÍLE ŠETŘENÍ

Záměrem úkolu bylo zmapování situace a zkušeností absolventů středních škol s uplatněním na trhu práce. Šetření se proto zaměřilo především na absolventy středních škol, kteří již zkušenosti s uplatněním na trhu práce získali. Zároveň bylo třeba zohlednit vývoj na trhu práce, zejména nástup ekonomické krize. Z uvedených důvodů byla jako cílová populace průzkumu zvolena skupina absolventů středních škol 3 roky od ukončení studia na střední škole, to znamená ve školním roce 2008/9, kdy došlo ke skokovému výraznému nárůstu nezaměstnanosti absolventů.

CÍLE ŠETŘENÍ

Hlavním cílem šetření bylo hodnocení vzdělávací dráhy i jednotlivých aspektů úspěšnosti vstupu absolventů středních odborných škol na trh práce, a to se zaměřením na porovnání dvou základních kategorií vzdělání – absolventů s výučním listem a absolventů oborů zakončených maturitní zkouškou. Úkol navazuje na dříve realizovaná šetření absolventů a jeho cílem je rovněž zjistit aktuální údaje v souvislosti se změnami v postavení absolventů, které vyplývají z nástupu ekonomické krize.

Konkrétně se šetření zaměřilo na následující výzkumné otázky:

• Hodnocení získaného vzdělání a jednotlivých kompetencí
• Míra identifikace absolventů s vystudovaným oborem (hypotetická opakovaná volba)
• Zahájení profesní dráhy, způsob získání zaměstnání a forma pracovní smlouvy
• Využití praktických i teoretických dovedností získaných na střední škole v prvním
• Stabilita a spokojenost absolventů středních škol v zaměstnání

1.2 SBĚR DAT A POUŽITÁ METODOLOGIE

Šetření bylo realizováno formou kvantitativního dotazníkového šetření. V rámci dotazníku byly sledovány tři základní časové body na vzdělávací a profesní dráze absolventů středních škol – období plánů před ukončením studia, období bezprostředně po ukončení studia na střední škole a období tří let po ukončení studia na střední škole.

Výběr vzorku byl koncipován jako náhodný stratifikovaný výběr tak, aby byly dodrženy základní proporce z hlediska jednotlivých kategorií vzdělání i početně významných skupin oborů. V první fázi byl proveden náhodný výběr středních odborných škol, na kterých žáci v roce 2008/9 ukončili svoji přípravu. Celkově bylo osloveno 144 škol, z toho adresy absolventů dodalo 85 škol.¹

Základní technikou sběru dat byl dotazník. Absolventům byl rozeslán dopis s výzvou, aby dotazník vyplnili v papírové nebo elektronické podobě. Sběr dat byl zahájen v červnu 2012, kdy bylo osloveno asi 5 200 absolventů. Vzhledem k nižší než očekávané návratnosti bylo rozhodnuto o zaslání urgencye a dále i o rozšíření vzorku. V průběhu září 2012 pak byla realizována dodatečná rozesílka. Celkem bylo osloveno 7535 absolventů, kteří ukončili vzdělávání na střední škole v roce 2009, počet získaných odpovědí dosáhl 1324, což představuje celkovou návratnost 17,6 %.

1.3 POPIS SOUBORU

Výběrový soubor zahrnuje odpovědi 1324 respondentů – absolventů středního odborného vzdělání, kteří ukončili střední školu ve školním roce 2008/9. Z celkového počtu tvoří z hlediska původně studovaných kategorií vzdělání 494 (37,3 %) absolventi středního vzdělání s výučním listem kategorie H, 39 absolventů středního vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou – kategorie L0 (2,9 %) a 785 (59,3 %) absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou – kategorie M. V rámci sběru dat byly získány okrajově i odpovědi absolventů středního vzdělání s výučním listem kategorie E (6 respondentů, tj. 0,5 %). Celková návratnost dosáhla 17,6 %.

¹ Výzkumný záměr, včetně způsobu sběru dat, byl konzultován a schválen Úřadem pro ochranu osobních údajů.

Podrobná struktura vzorku v rozdělení podle kategorií je uvedena v následující tabulce.

Tabulka 1.1: Struktura výběrového souboru – podle kategorií vzdělání

Kategorie vzdělání	Počty respondentů	Procenta respondentů
Stř. vz. s VL - kat. H	494	37,3%
Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	39	2,9%
Stř. vz. s MZ - kat. M	785	59,3%
Stř. vz. s VL – kat. E	6	0,5%
Celkový součet za vybrané kategorie vzdělání	1324	100,0%

Vzhledem k tomu, že jak doba vstupu na trh práce, tak i možnosti pracovního uplatnění závisí na tom, zda absolvent střední školy pokračoval v dalším vzdělávání, byla v rámci publikace zohledněna i další vzdělávací dráha. Strukturu souboru podle nejvyššího vystudovaného, resp. v současnosti studovaného vzdělání, které respondenti v dotazníku uvedli, popisuje následující tabulka:

Tabulka 1.2: Struktura výběrového souboru – podle kategorií vystudovaného, resp. nejvyššího zahájeného, vzdělání

Kategorie vzdělání	Počty respondentů	Procenta respondentů
Stř. vz. s VL - kat. H	337	25,5%
Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	29	2,2%
Stř. vz. s MZ - kat. M	279	21,1%
Stř. vz. s VL + nást. L5	126	9,5%
Studující VŠ, VOŠ	547	41,3%
Stř. vz. s VL - kat. E	6	0,5%
Celkový součet	1324	100,0%

Poznámky k použité metodologii:

- Vzorek byl koncipován na základě původně studované kategorie vzdělání a oboru absolventů středních škol, které byly získány ze škol; v analýzách je dále zohledněna i další vzdělávací dráha, zejména absolvování nástavbového studia a vstup do terciárního vzdělávání na základě vyjádření respondentů.
- V textu je v souladu s cíli analýzy použito podrobnější členění kategorií vzdělání, než odpovídá školskému zákonu; zejména byla odlišena kategorie středního vzdělání s maturitní zkouškou (M) a středního vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou (kategorie L0) a dále nástavbové studium (L5).
- V rámci šetření nebyli osloveni absolventi nejnižších kategorií vzdělání (středního vzdělání bez výučního listu i maturity – kategorie J a C), a to jak z důvodu nízkého počtu žáků vzdělávajících se v těchto oborech, tak i relativní obtížnosti vyplnění dotazníku pro tyto absolventy a zároveň i specifikům jejich pracovního uplatnění (vstup na tzv. chráněný trh práce apod.). Dále nebyla z obdobných důvodů samostatně analyzována kategorie E, kde byl nízký počet odpovědí (6 respondentů).
- V kategorii středního vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou - L0 je počet získaných odpovědí respondentů nízký, proto je uváděna samostatně pouze u základních analýz a tyto výsledky je nutné vnímat jen jako orientační.

Pro přehlednost uvádíme v následujícím textu podrobný seznam kategorií, včetně těch, které v publikaci nejsou samostatně analyzovány.

Středoškolské vzdělání - bez výučního listu a maturity

Kategorie J - Střední nebo střední odborné vzdělání bez maturity i výučního listu

Jde o střední odborné (profesní) vzdělání, které je ukončeno závěrečnou zkouškou. Absolventi získají vysvědčení (ne výuční list ani maturitu). Délka vzdělání je 2 roky.

Kategorie C - Praktická škola

Jde o obory vzdělání pro žáky s těžšími a kombinovanými formami zdravotního postižení. Příprava je neprofesní, zaměřená na poskytování základních dovedností pro život, absolventi získají vysvědčení (ne výuční list). Délka vzdělání je 1 nebo 2 roky.

Středoškolské vzdělání - s výučním listem

Kategorie H - Střední odborné vzdělání s výučním listem

Jde o profesní přípravu v tradičních učebních oborech středních odborných učilišť. Absolventi získají výuční list a mohou pokračovat v nástavbovém studiu k získání maturity. Délka vzdělání je 3 roky.

Kategorie E - Nižší střední odborné vzdělání s výučním listem

Jde o odborné (profesní) vzdělání v oborech s nižšími nároky na všeobecnou a odbornou přípravu. Absolventi získají výuční list a jsou připraveni pro výkon jednoduchých prací v rámci dělnických povolání. Po absolvování je velmi problematické pokračovat v nástavbovém studiu k získání maturitní zkoušky. Doba přípravy je 2 nebo častěji 3 roky.

Středoškolské vzdělání - s maturitou

Kategorie M - Úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení)

Jde o vzdělávání s profesním charakterem, které připravuje žáky pro střední odborné činnosti a nižší řídicí funkce. Absolventi získají maturitní vysvědčení a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání. Délka studia je 4 roky.

L/0 - Úplné střední odborné vzdělání s odborným výcvikem a maturitou

Jde o střední vzdělání s profesním charakterem, které připravuje žáky pro náročná dělnická povolání a nižší řídicí funkce. Významnou součástí studia je odborný výcvik. Absolventi získají maturitní vysvědčení a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání. Délka studia je 4 roky.

K - Úplné střední všeobecné vzdělání (na gymnáziu)

Příprava má všeobecný neprofesní charakter. Absolventi získají maturitu a jsou připraveni pro vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělávání. Existují tři varianty studia: 4leté, 6leté a 8leté.

Středoškolské vzdělání - konzervatoře

P - Vyšší odborné vzdělání v konzervatoři

Jedná se o studium v uměleckých oborech. Absolventi získají vysvědčení o absolutoriu v konzervatoři a diplom absolventa konzervatoře, za jménem pak mohou uvádět označení DiS. (jako "diplomovaný specialista"). Vzdělání lze ukončit i maturitní zkouškou. Délka většiny oborů trvá 6 let a je určena uchazečům po splnění povinné školní docházky. Výjimku tvoří obor Tanec, který trvá 8 let a je určen uchazečům po 5. ročníku základní školy.

L5 - Úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou - nástavbové studium

Jde o střední vzdělání s maturitní zkouškou, které je určeno výhradně pro vyučené ve tříletých učebních oborech. Návaznost oborů (tj., jaký nástavbový obor navazuje na jaký obor vyučení) přitom stanovuje vládní nařízení. Absolventi získají maturitní vysvědčení a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání. Studium trvá v denní formě 2 roky.

2. PŘECHOD ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL NA TRH PRÁCE A DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

2.1 PŘECHOD ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL NA TRH PRÁCE

Přechod mezi vzděláním a profesní přípravou představuje náročnou životní fázi, která významně formuje i následnou pracovní dráhu. Podle některých výzkumů je úspěšný přechod na trh práce formativní pro celou pozdější kariéru a život. Například Schaeper a kol., (2000), kteří zkoumali pracovní dráhy absolventů po přechodu z OVP v Německu, zjistili, že trvalá pracovní kariéra závisí přímo na prvním zaměstnání. Nezaměstnanost při vstupu na trh práce, zejména dlouhodobá, může v tomto období negativně ovlivnit zájem a ochotu absolventa aktivně přistupovat k hledání zaměstnání a vést ke ztrátě pracovních návyků.

Ve většině evropských zemí se značný počet mladých absolventů škol v současném období ekonomické krize setkává při vstupu na trh práce se značnými překážkami a jejich pracovní příležitosti jsou omezené. Mladí lidé musí „stát ve frontě na práci“ a mnozí z nich jsou nuceni se přesunout na tzv. sekundární trh práce charakterizovaný nestabilním zaměstnáním, nepříznivými pracovními podmínkami, nízkými výdělky a neuspokojivými kariérními vyhlídkami.

DEFINICE PŘECHODU

Definovat samotný přechod absolventů ze školy do zaměstnání a přesně formulovat kritéria pro ukončení přechodového období není snadné. Z hlediska individuálního, tedy z pohledu samotných absolventů lze přechod považovat za období měnícího se statusu, během něhož se mladí přesouvají z celodenního vzdělávání do stabilního postavení na trhu práce. Přechod je dokončen v okamžiku, kdy jedinec získá stabilní zaměstnání (Hannan, Werquin, 2000). Z makroekonomického hlediska je období přechodu ukončeno, jakmile je míra kohorty mladých lidí stejná jako nezaměstnanost kohorty dospělých.

SYSTÉMOVÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PŘECHOD ABSOLVENTŮ ŠKOL NA TRH PRÁCE

Přechod ze školy do zaměstnání je obecně ovlivňován jak **školskou soustavou, zejména diferenciací mezi odborným a všeobecným vzděláním, tak i charakteristikami trhu práce**. Různé vzdělávací systémy a jejich vazby na trh práce mají odlišné dopady na možnosti přechodu mladých lidí na trh práce. Z tohoto důvodu se způsoby přechodu ze vzdělávání do zaměstnání v jednotlivých zemích EU významně liší. Rozdílné postavení absolventů nepramení jen z různé váhy, která je přikládána významu vzdělání a profesní zkušenosti, ale je vyvoláno i odlišnou organizací trhu práce.

V odborné literatuře jsou zpravidla rozlišovány tzv. **interní, externí a profesní trhy práce**. Sledovány a analyzovány jsou vazby mezi charakterem těchto trhů a postavením, šancemi a pracovními pozicemi, které absolventi obsazují. Podle autorů Tessaring, Manfred - Descy, Pascaline (2001) vazby mezi vzděláním a trhem práce ovlivňují význam získané úrovně a kvalifikace pro přijímání zaměstnanců.

Způsoby přijímání absolventů závisí na informacích, které zaměstnavatelé mají o kvalifikacích absolventů, a také na míře, v jaké jsou tyto kvalifikace definovány a standardizovány. Pokud vazby mezi vzdělávacím systémem a trhem práce jsou slabé a zaměstnavatelé nemají dostatek informací o obsahu kvalifikací, dávají v kontextu neúplných informací přednost pracovníkům s praxí před absolventy škol. V tomto případě mladí lidé po ukončení školy vstupují na **externí trh práce** a snaží se získat přístup na **interní trh práce**

v rámci firmy. Na **interních trzích** jsou pracovníci stojící mimo podnik přijímáni jako nekvalifikovaná pracovní síla a k posunu na kvalifikovanější pracovní místo dochází až po určitém období profesní přípravy, která probíhá v daném podniku.

Na **profesních trzích** práce jsou pracovní místa jasně definována, pokud jde o jejich obsah, a jsou konzistentní v jednotlivých podnicích a odvětvích. Zaměstnavatelé mohou ze získané kvalifikace odvodit, jaké kompetence absolventi získali. Jak uvádí autoři Descy, Pascaline – Tessaring, Manfred: „Profesní trhy práce jsou charakterizovány dovednostmi, které jsou nezbytné k vykonání nějakého profesního úkolu. Pro dané povolání se pracovní požadavky jednotlivých firem podstatně neliší. To má za následek vysokou přenositelnost profesních kvalifikací mezi podniky a nižší míru asymetrických informací: zaměstnavatelé při přijímání vědí o kvalifikačním profilu uchazeče o zaměstnání. Vzhledem k vysoké přenositelnosti profesních kvalifikací v rámci různých podniků, mají pracovníci slušnou šanci najít zaměstnání ve své profesi na externím trhu práce.“ Profesní trhy práce se nacházejí jak v rámci, tak vně podniku.

CHARAKTERISTIKY PŘECHODU NA TRH PRÁCE

V současné době se charakteristiky přechodu ze školy do zaměstnání mění a doba přechodu se prodlužuje. Přerušené pracovní historie, ani změny profese a tzv. patchworkové² dráhy nejsou výjimečnými jevy, ale naopak se stávají normálními. Lidé mohou měnit zaměstnání několikrát za život a doba zaměstnání může být přerušována obdobím nezaměstnanosti.³ Ukazuje se trend, kdy „mladí lidé nastupují na méně jistá pracovní místa a období jejich přechodu mezi vzdělávacím systémem a pracovním životem se neustále prodlužuje. V zemích Evropské unie výrazně vzrůstá množství smíšených pracovních poměrů kombinujících zaměstnání a vzdělávání. Vzdělání a zaměstnání se kombinují mnoha různými novými způsoby, které jsou odrazem prodloužení přechodového období (Hannan, D. F. a kol., 2000).

Významné riziko v situaci ekonomické krize a rostoucí konkurence představuje pro absolventy segmentace trhu práce, kterou můžeme považovat za jeden z hlavních strukturálních faktorů ovlivňujících postavení jedince na trhu práce. Segmentační model pracovního trhu nejčastěji rozlišuje mezi **primárním a sekundárním trhem práce**. Rozdíl mezi nimi je dán odlišnostmi v kvalitě pracovních míst a pracovních podmínek, liší se zejména výší mzdy, stabilitou pracovního místa, příležitostmi postupu, charakterem pracovní smlouvy a dalších pracovních podmínek (Doeringer a Piore, 1971, Piore, 1971). Zatímco primární trh práce podle duální teorie trhu práce zahrnuje kvalitativně lepší pracovní místa, tzv. „good jobs“, pracovní místa na sekundárním trhu práce jsou označována jako tzv. „bad jobs“ nebo „precarious jobs“. Sekundární trh práce odráží potřebu mzdové a zejména numerické flexibility trhu práce a vyznačuje se tím, že pracovníci na tomto trhu nejsou řádně ukotveni, čili nemají stabilní zaměstnání ve smyslu dlouhodobé, časově neomezené pracovní smlouvy, pracují na dočasných projektech nebo mají nejisté formy zaměstnání. Termínované pracovní úvazky slouží zaměstnavatelům v současném období také jako zdroj vyrovnávání výkyvů v poptávce na trhu. Novou dělicí linií v postavení jedinců na trhu práce se tak stává forma zaměstnávání a kvalita pracovní smlouvy (Pořízková, 2011).

² Patchwork - specifická textilní technika založená na sešívání malých, různě barevných kousků látek. Zde přeneseně ve smyslu kombinování různorodých kratších pracovních a studijních aktivit.

³ Zpravodaj Odborné vzdělávání v zahraničí. Příloha I/2003. NUOV.

2.2 VSTUP NA TRH PRÁCE A DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ - PODLE KATEGORIÍ VZDĚLÁNÍ

Úkolem přípravy na středních školách je nejen přímý vstup na trh práce, ale stále častěji i pokračování ve vzdělávání. Profesní a vzdělávací dráha absolventů středních škol je v současnosti poměrně komplikovaná, zahrnuje jak úspěšné přechody do nástavbového maturitního studia nebo terciárního vzdělávání, tak i řadu neúspěšných nebo opakovaných pokusů a kombinaci různých forem práce a studia. Vstup na trh práce se tak do jisté míry rozvolňuje a jednoznačná hranice mezi studiem a vstupem na pracovní trh se stírá.

Podívejme se nejprve na vzdělávací dráhu absolventů středních škol z pohledu statistických údajů.

Příprava žáků **v učebních oborech** kategorie H je přirozeně zaměřena především na přímý vstup do praxe. V posledních letech ovšem více než třetina vyučených pokračuje **v nástavbovém studiu** (kategorie L5), které umožňuje získat maturitní úroveň vzdělání. Největší zájem o nástavbové studium byl v roce 2003/04, kdy počet nově přijatých do denního studia dosáhl 12 tisíc žáků. Od zavedení státní maturitní zkoušky došlo ke snížení zájmu o toto studium a ve školním roce 2012/13 bylo přijato již jen 7,8 tisíc žáků. Úspěšnost žáků v nástavbovém studiu není vysoká; asi třetina žáků studium nedokončí, často z důvodu nižší motivace nebo náročnosti maturitní zkoušky. V dálkové formě studuje téměř stejný počet žáků. Podíl žáků, kteří studium úspěšně nedokončí, je zde ještě vyšší než v denní formě studia; pohybuje se kolem 50 % (Vojtěch, Chamoutová, 2013).

Zájem absolventů nástaveb o pokračování v terciárním vzdělávání je vzhledem k praktickému charakteru přípravy ve srovnání s absolventy jiných kategorií maturitního vzdělání nízký, přesto podíl těch, kteří projeví snahu pokračovat v terciárním vzdělávání, není zanedbatelný. Ke studiu na vyšších odborných školách se hlásí kolem 8 % absolventů nástavbového studia a k vysokoškolskému studiu asi 18 – 23 % těchto absolventů. Jejich úspěšnost v terciárním vzdělávání ovšem rovněž není příliš vysoká. V letech 2006 – 2009 ukončilo vysokoškolské studium předčasně 44 % z těch absolventů nástavbového studia, kteří na vysoké školy nastoupili (Kleňhová, M., Vojtěch, J., 2011).

V případě **středního odborného vzdělání zakončeného maturitní zkouškou** (kategorie M) je ve vzdělávacích programech odborných škol odborná složka zastoupena v mnohem větší míře než u gymnázií a součástí studia je odborná praxe. Absolventi těchto oborů dříve vstupovali především přímo na trh práce. Tato situace se změnila po roce 1989, kdy se studium na vysokých školách zpřístupnilo vyššímu podílu absolventů jak z důvodu rozšíření počtu studijních míst v terciárním vzdělávání, tak i vzniku vyšších odborných škol a vytvoření bakalářských programů. Podle údajů z roku 2011 na vysoké školy podává přihlášku 72 % absolventů a 15 % absolventů se hlásí ke studiu na vyšších odborných školách, naopak přímo na trh práce odchází po maturitě jen asi 37 % z nich.

V kategorii středního vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou (kategorie L) vstupovali absolventi dříve rovněž přímo do praxe, v posledních letech ovšem narůstal podíl těch, kteří se hlásili k pokračování v terciárním vzdělávání. Ke studiu na vysoké nebo vyšší odborné školy se hlásilo podle údajů z roku 2011 kolem 40 % absolventů a ke studiu bylo přijato 31 % absolventů maturitních oborů, což činilo 2,2 tisíce absolventů (Kleňhová, M., Vojtěch, J., 2011).

2.3 NEZAMĚSTNANOST ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL

Pro osobní rozvoj mladých lidí představuje nezaměstnanost komplikaci během zařazení se do „dospělého světa“, která může vést ke ztrátě důvěry v celý systém pracovního trhu a poklesu motivace hledat si stabilní zaměstnání. Z tohoto důvodu je třeba věnovat této

skupině mimořádnou pozornost, a to jak z hlediska evidence nezaměstnanosti absolventů, tak i v oblasti přijímání opatření na podporu jejich zaměstnanosti.

Nezaměstnanost absolventů škol je popisována dvěma základními ukazateli, kterými jsou míra nezaměstnanosti⁴ a počty uchazečů o zaměstnání (nezaměstnaných absolventů)⁵. Podíváme-li se na vývoj těchto ukazatelů v posledních letech, můžeme konstatovat, že nezaměstnanost absolventů středních škol kopíruje celkové trendy v nezaměstnanosti, obecně ale platí, že je vyšší než nezaměstnanost pracovníků s praxí.

V období ekonomické prosperity do roku 2008 byla situace na trhu práce poměrně příznivá i pro absolventy škol. S příchodem hospodářské krize a následné recese ovšem nastal výrazný pokles nabídky volných míst, který se projevil snížením zájmu zaměstnavatelů i o absolventy středních škol. Nejhorší situace pro absolventy nastala po nástupu krize v roce 2008, kdy začal počet nezaměstnaných absolventů škol narůstat. Následně s přílivem nové vlny čerstvých absolventů škol v létě 2009 počty nezaměstnaných absolventů dramaticky stouply a proces jejich absorpce trhem práce probíhal mnohem pozvolněji než v předkrizových letech.

V kategorii absolventů s výučním listem rostla míra nezaměstnanosti „čerstvých absolventů“ z 6,9 % v roce 2008 na 13,4 % v roce 2009 a dále na 19,4% v roce 2010. U absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M) vzrostla z 5,7 % v roce 2008 na 7,8 % v roce 2009 a na 10,6 % v roce 2010. V této souvislosti je vhodné upozornit, že realizované šetření mapuje pracovní, respektive studijní dráhu absolventů od roku 2009 do roku 2012. Zachycuje tedy období těsně po začátku krize a nárůstu nezaměstnanosti mladých.

Další skokový růst nastal v roce 2013, kdy míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů s výučním listem dosáhla v dubnu tohoto roku 27,2 % (zvýšení o 10,5 p. b. oproti předchozímu roku), tedy prakticky čtyřnásobku hodnoty z období před krizí v roce 2008. V kategorii absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M) došlo k meziročnímu zvýšení o 5,8 p. b., tj. na 14,8 %. I v dalších kategoriích dosáhla míra nezaměstnanosti vysokých hodnot. U absolventů nástavbového vzdělání (L5) činila míra nezaměstnanosti 29,6 %, u absolventů středního odborného vzdělání s maturitou a

⁴ Míra nezaměstnanosti absolventů je dána poměrem počtu absolventů – uchazečů o zaměstnání (nezaměstnaných absolventů) konkrétního druhu přípravy (kategorie vzdělání), skupiny oborů či oboru vzdělání k celkovému příslušnému počtu absolventů (tj. zaměstnaných, nezaměstnaných i pokračujících v dalším vzdělávání) v daném druhu přípravy (kategorii vzdělání), v dané skupině oborů či v daném oboru vzdělání. Hodnota míry nezaměstnanosti vyjadřuje, kolik procent absolventů dané skupiny oborů zůstane bez zaměstnání. Míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů se počítá jako podíl těchto nezaměstnaných absolventů na počtu absolventů. Ukazatel není zcela přesný, protože ve jmenovateli je použit celkový počet absolventů bez ohledu na to, kolik z nich pokračuje v dalším studiu a nepřechází na trh práce. Přesný počet absolventů, kteří skutečně přejdou na trh práce a získají nebo hledají pracovní uplatnění, by však byl statisticky velmi obtížně kvantifikovatelný. Údaj, který uvádíme, tedy vyjadřuje, kolik procent absolventů dané skupiny či kategorie zůstane bez zaměstnání. Ukazatel míry nezaměstnanosti a počtu nezaměstnaných je nutné posuzovat společně. V případě hodnocení absolutních počtů nezaměstnaných absolventů je třeba vždy vzít v úvahu i počty žáků v oboru. V oborech, ve kterých se vzdělává vysoký počet žáků, je logicky zpravidla vyšší i počet nezaměstnaných absolventů. Naopak v případě hodnocení míry nezaměstnanosti může dojít ke zkreslení u oborů s minimálními počty žáků. Zde míra nezaměstnanosti enormně narůstá již při nízkém počtu absolventů, kterým se nepodařilo získat pracovní uplatnění.

⁵ Pramen: Data - Portál MPSV, statistiky nezaměstnanosti, absolventi a mladiství celkem (tj. do 2 let od úspěšného ukončení studia), zpracování NÚV. Počty nezaměstnaných absolventů jsou v obecné rovině dlouhodobě sledovány úřady práce a vykazovány MPSV v měsíčních statistikách nezaměstnanosti. Detailněji je tato cílová skupina dále monitorována v pololetních statistikách absolventů vždy k 30. září a k 30. dubnu příslušného roku. Hodnoty ze září jsou vždy vyšší, protože v této době dochází ke kumulaci nezaměstnaných absolventů. Hodnoty z dubna lépe zachycují situaci absolventů na trhu práce, neboť představují určitý rovnovážný stav, kdy v průběhu několika předchozích měsíců již došlo k absorpci absolventů z června předchozího roku trhem práce.

odborným výcvikem (L0) 19,3 %. Tento radikální nárůst je především důsledkem celkově nepříznivé ekonomické situace, kdy se nevytvářejí pracovní místa a absorpce čerstvých absolventů trhem práce se téměř zastavila. Jedinou kategorií, kde hodnoty míry nezaměstnanosti zůstaly relativně nízké, jsou absolventi gymnázií (4,1 %). To je ovšem dáno skutečností, že naprostá většina z nich nevstupuje na trh práce, ale pokračuje v terciárním vzdělávání (Burdová, J., Vojtěch, J., 2013)

Tab. 2.1: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Střední vz. s VL - E,H	6,9%	13,4%	19,4%	18,7%	16,7%	27,4%
Střední vz. s MZ a odb. výcvikem - L/0	7,5%	10,5%	17,0%	16,0%	12,4%	19,3%
Nástavbové vz. - L5	8,0%	13,1%	21,7%	20,6%	17,6%	29,6%
Střední vz. s MZ - M	5,7%	7,8%	10,6%	11,4%	9,0%	14,8%

Zdroj: Burdová, J., Vojtěch, J.

Při srovnání kategorie vyučených a absolventů s maturitní zkouškou dlouhodobě platí, že celková míra nezaměstnanosti je vyšší v kategorii vyučených s tím, že situace se významně liší podle jednotlivých oborů. Od roku 2009 můžeme pozorovat výrazný nárůst míry nezaměstnanosti v obou kategoriích, přitom míra nezaměstnanosti vyučených stoupala rychleji než absolventů MZ.

3. HODNOCENÍ VZDĚLÁNÍ Z POHLEDU ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL

3.1 HODNOCENÍ ÚROVNĚ VZDĚLÁNÍ A ZÍSKANÝCH KOMPETENCÍ

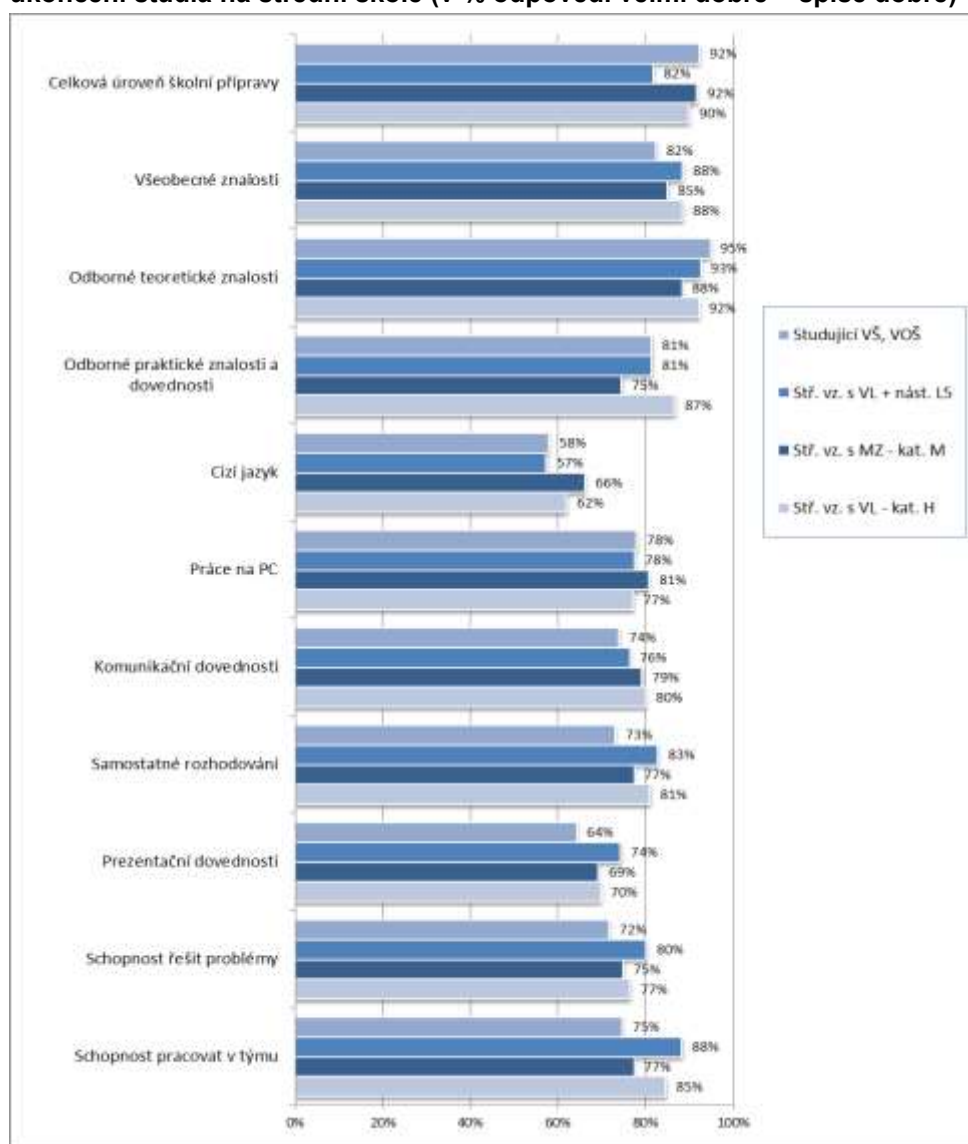
Důležitou součástí zpětného pohledu na připravenost absolventů pro vstup do praxe je hodnocení úrovně získaných kompetencí. Šetření sledovalo jak odborné, tak i tzv. klíčové kompetence, k nimž řadíme například schopnost se rozhodovat, pracovat v týmu, učit se nebo komunikovat. Tyto kompetence jsou široce využitelné a jejich zvládnutí zvyšuje flexibilitu absolventů, umožňuje reagovat na vývoj profesních požadavků a přizpůsobit se změnám v poptávce zaměstnavatelů.

Odpověď na otázku, jak absolventi středních škol hodnotí úroveň přípravy a jednotlivé vybrané kompetence získané v průběhu studia na střední škole, je převážně příznivá. V této souvislosti je ale třeba zdůraznit, že uvedené hodnocení je založeno na subjektivním posouzení absolventy a odráží nejen skutečně získanou úroveň znalostí a dovedností, ale i rozdílné nároky, které jsou v průběhu další vzdělávací a profesní dráhy na absolventy kladeny. Nejde tedy o porovnání reálné úrovně znalostí a dovedností na různých úrovních vzdělání, ale o to, zda odpovídají a jak jsou vnímány v relaci k požadavkům praxe, případně dalšího studia ze strany absolventů středních škol.

Podíváme-li se nejprve na **celkovou úroveň školní přípravy na střední škole, pozitivně** ji z hlediska více obsazených kategorií **hodnotí především absolventi středních odborných škol zakončených maturitní zkouškou** (kategorie M). **Kladně se vyjádřilo 92 % dotázaných** této kategorie, přitom 28 % ji považuje za velmi dobrou a 64 % za spíše dobrou. **V kategorii absolventů kategorie M, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání, je hodnocení ještě mírně příznivější** – pozitivně posuzuje celkovou úroveň školní přípravy na střední škole rovněž 92 % absolventů, přitom jako velmi dobrou ji hodnotí 33 % z nich. **V kategorii absolventů s vyučením, kteří nepokračovali v nástavbovém studiu, bylo hodnocení na obdobné úrovni** – **pozitivně se vyjádřilo 90 % dotázaných** (31 % hodnocení velmi dobře a 59 % spíše dobře). V rámci sledovaných kategorií pak **mírně nižší**

spokojenost vyjádřili absolventi učebních oborů, kteří dále pokračovali v nástavbovém studiu. Celkově úroveň studia pozitivně posoudilo 82 % z nich a podíl těch, kteří uvedli odpověď „spíše špatně“, byl vyšší než v ostatních sledovaných kategoriích (17 % a další 2 % odpověděla velmi špatně). Nižší hodnocení může souviset s vyššími nároky, které na absolventy učebních oborů nástavbové studium klade; jak již bylo zmíněno v předchozím textu, poměrně vysoké procento žáků nástavbové studium nedokončí. V roce 2010/11 ukončilo předčasně toto studium kolem 39 % studentů, přitom 17 % ukončilo studium bez závěrečné zkoušky, 11 % z důvodu nesplnění podmínek pro postup do dalšího ročníku a kolem 9 % studia zanechalo (Trhlíková, 2013).⁶

Obr. 3.1: Hodnocení celkové úrovně školní přípravy na střední škole a jednotlivých získaných kompetencí – v rozdělení podle kategorií dosaženého, resp. studovaného vzdělání 3 roky od ukončení studia na střední škole (v % odpovědí velmi dobře + spíše dobře)⁷

⁶ Trhlíková, J.: Předčasné odchody žáků ze středních škol. Názory pracovníků škol a úřadů práce na nástroje prevence a intervence. Praha: NÚV. 2013.

⁷ Kategorie L0 není z důvodu nízkého zastoupení samostatně uvedena (část absolventů pokračovala v terciárním vzdělání). Hodnocení získané úrovně vzdělání i jednotlivých kompetencí odráží i skutečnost, zda absolvent střední školy pokračoval v nástavbovém studiu nebo terciárním vzdělávání nebo zda vstoupil přímo na trh práce. Z tohoto důvodu jsou v grafu odlišeny kategorie absolventů učebních oborů, kteří pokračovali v nástavbovém studiu a kategorie absolventů maturitních oborů, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání.

Zaměříme-li se podrobněji na žebříček jednotlivých kompetencí, pak v rámci sledované baterie byly absolventy příznivě hodnoceny **odborné teoretické znalosti**. Pozitivně se o jejich získané úrovni vyjádřilo 88 - 95 % dotázaných absolventů, přitom zhruba polovina je hodnotí jako velmi dobré (v kategorii H 45 % a v kategorii M 47 %). Rozdíly mezi sledovanými kategoriemi jsou poměrně malé, překvapivě je mírně příznivější hodnocení absolventů maturitních oborů, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání. Z nich 54 % považuje jejich úroveň za velmi dobrou.

Kladně byla hodnocena i úroveň **všeobecných znalostí** (82 - 89 %). Prakticky stejně příznivě hodnotí jak absolventi maturitních, tak i učebních oborů, i když rozsah všeobecných předmětů je v maturitních oborech větší. Tato skutečnost ukazuje, že spokojenost absolventů se získanými kompetencemi odráží nároky, které jsou na ně kladeny.

Na třetím místě v žebříčku najdeme **odborné praktické znalosti a dovednosti**. Zde jsou rozdíly mezi sledovanými kategoriemi vyšší. **Významně lépe je posuzují absolventi učebních oborů (87 %, z toho 49 % velmi dobře a 38 % spíše dobře) než absolventi maturitních oborů kategorie M (75 %, z toho 36 % velmi dobře a 38 % spíše dobře)**, což zřejmě odráží praktičtější zaměření studia. Podobně jako odborné teoretické, tak i odborné praktické znalosti posuzují příznivě absolventi pokračující v terciárním vzdělávání (81 %).

Více než tři čtvrtiny absolventů ohodnotily příznivě **získané schopnosti pracovat na PC**, přitom převažovalo hodnocení „velmi dobré“, které uvedla asi polovina dotázaných. Rozdíly mezi sledovanými kategoriemi nebyly výrazné – jako velmi dobré hodnotilo tyto dovednosti 27 % vyučených a dalších téměř 50 % jako spíše dobré, v kategorii maturantů bylo hodnocení mírně příznivější – tyto podíly činily 32 % a 48 %. Významnější rozdíl se ukázal pouze v rámci negativního hodnocení, kdy v kategorii vyučených považovalo dovednosti práce na PC za nedostatečné 6 % z nich, kdežto v kategorii maturantů jen 3 %. Mírně horší je zde naopak hodnocení těch, kteří pokračovali ve VŠ studiu, z nichž hodnocení „velmi dobře“ uvedlo 27 %.

Na dobré úrovni jsou podle názoru absolventů i **komunikační dovednosti** (pozitivně je hodnotí 80 % vyučených a 79 % absolventů kategorie M). Mírně horší je hodnocení těch, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání (74 %). **Schopnost samostatného rozhodování** hodnotí pozitivně 73 - 83 %. Mírně lepší hodnocení vyjadřují absolventi učebních oborů a nástavbového studia, méně často absolventi pokračující v terciárním vzdělávání (73 %). Podobná situace je u dalších kompetencí – schopnosti **řešení problémů** a schopnosti pracovat v týmu, které mírně pozitivněji hodnotí vyučení a vyučení, kteří pokračovali v nástavbovém studiu. Rozdíly v hodnocení uvedených kompetencí opět nejsou významné.

Celkově relativně nejhůře hodnocenou kompetencí je získaná **úroveň cizího jazyka**, i když překvapivě je subjektivně vnímána stejně jak ze strany vyučených (62 % pozitivně hodnotících), tak i maturantů (66 % kategorie M). Horší hodnocení pak uvádějí absolventi učebních oborů, kteří pokračovali v nástavbovém studiu (57 %), a maturanti, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání (58 %). Toto zjištění zřejmě odráží skutečnost, že pokračování v nástavbovém studiu i terciárním vzdělávání klade na jazykovou vybavenost vyšší nároky než uplatnění v praxi, zejména tím, že tyto nároky musí splnit každý z nich.

Na závěr můžeme konstatovat, že rozdíly v hodnocení získaných kompetencí v kategorii vyučených a absolventů maturitních oborů jsou relativně malé. Jak vyučení, tak i vyučení, kteří pokračovali v maturitním nástavbovém studiu, stejně jako absolventi maturitních oborů hodnotí sledované kompetence převážně pozitivně, přitom nejlépe jsou hodnoceny odborné teoretické znalosti a všeobecné znalosti. Určité rozdíly mezi sledovanými kategoriemi najdeme v hodnocení odborných praktických znalostí a dále schopnosti pracovat v týmu, které pozitivněji hodnotí vyučení. Dlouhodobě slabým místem školní přípravy zůstává úroveň cizího jazyka. Tu relativně hůře posuzují absolventi, kteří pokračovali ve vzdělávání, ať už v nástavbovém studiu (55 %) nebo terciárním vzdělávání (58 %).

Z hlediska volby středního odborného vzdělání můžeme považovat za pozitivní zjištění, že odborné teoretické i odborné praktické znalosti posuzují příznivě i ti absolventi, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání (81 %).

Tab. 3.1: Hodnocení celkové úrovně školní přípravy na střední škole a jednotlivých získaných kompetencí – v rozdělení podle kategorií vzdělání (dosažených nebo studovaných, v % odpovědí)⁸

Kompetence	Kategorie vzdělání	Hodnocení kompetencí				
		Velmi dobře	Spíše dobře	Spíše špatně	Velmi špatně	Celkový součet
Celková úroveň školní přípravy	Stř. vz. s VL - kat. H	31%	59%	8%	2%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	31%	62%	7%	0%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	28%	64%	7%	1%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	25%	57%	17%	2%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	33%	59%	6%	2%	100%
	Celkový součet	31%	60%	8%	2%	100%
Všeobecné znalosti	Stř. vz. s VL - kat. H	24%	64%	11%	1%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	34%	48%	17%	0%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	23%	63%	13%	2%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	26%	63%	12%	0%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	20%	62%	16%	2%	100%
	Celkový součet	23%	63%	14%	1%	100%
Odborné teoretické znalosti	Stř. vz. s VL - kat. H	45%	47%	6%	2%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	66%	24%	10%	0%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	47%	41%	8%	3%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	47%	46%	6%	2%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	54%	41%	4%	1%	100%
	Celkový součet	50%	43%	6%	2%	100%
Odborné praktické znalosti a dovednosti	Stř. vz. s VL - kat. H	49%	38%	10%	4%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	66%	28%	7%	0%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	36%	38%	20%	5%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	44%	37%	15%	3%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	39%	42%	15%	4%	100%
	Celkový součet	42%	39%	15%	4%	100%
Cizí jazyk	Stř. vz. s VL - kat. H	14%	48%	27%	11%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	21%	55%	21%	3%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	18%	48%	26%	8%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	17%	40%	32%	11%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	15%	43%	33%	9%	100%
	Celkový součet	16%	45%	30%	9%	100%
Práce na PC	Stř. vz. s VL - kat. H	27%	50%	17%	6%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	34%	41%	21%	3%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	32%	48%	17%	3%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	33%	45%	18%	4%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	26%	52%	19%	3%	100%
	Celkový součet	28%	50%	18%	4%	100%
Komunikační dovednosti	Stř. vz. s VL - kat. H	27%	53%	17%	3%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	41%	45%	14%	0%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	27%	52%	18%	3%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	25%	51%	20%	3%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	20%	54%	22%	4%	100%
	Celkový součet	24%	53%	20%	3%	100%
Samostatné rozhodování	Stř. vz. s VL - kat. H	28%	53%	16%	3%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	41%	52%	7%	0%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	28%	49%	19%	3%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	30%	52%	13%	4%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	22%	51%	23%	4%	100%

⁸ Odpovědi v kategorii L0 mají vzhledem k nízkému počtu respondentů jen orientační význam.

	Celkový součet	26%	51%	19%	4%	100%
Prezentační dovednosti	Stř. vz. s VL - kat. H	25%	45%	27%	3%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	38%	52%	10%	0%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	23%	46%	27%	4%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	17%	57%	21%	5%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	15%	49%	29%	7%	100%
	Celkový součet	20%	48%	27%	5%	100%
Schopnost řešit problémy	Stř. vz. s VL - kat. H	28%	49%	20%	4%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	24%	59%	10%	7%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	27%	48%	21%	4%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	24%	56%	17%	2%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	20%	52%	24%	4%	100%
	Celkový součet	24%	51%	22%	4%	100%
Schopnost pracovat v týmu	Stř. vz. s VL - kat. H	40%	45%	11%	4%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	55%	31%	14%	0%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	36%	42%	19%	3%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	36%	53%	7%	5%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	25%	49%	21%	4%	100%
	Celkový součet	33%	46%	17%	4%	100%

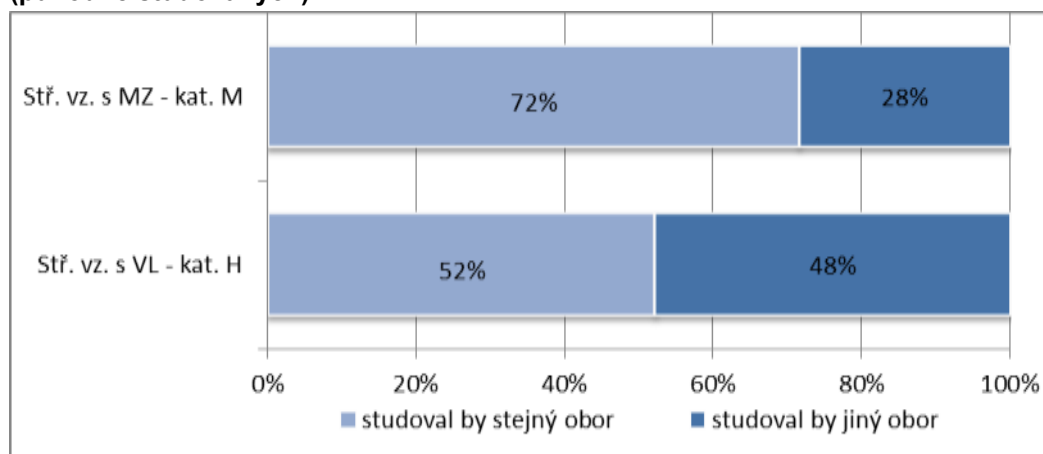
Ve srovnání s předchozími šetřeními se ukazuje pozitivní trend subjektivně lepšího hodnocení zejména v oblasti práce s PC v kategorii vyučených. Podle šetření NÚOV z roku 2006 hodnotilo bezprostředně po ukončení střední školy získanou úroveň práce na PC příznivě jen 35 % vyučených absolventů, zatímco v kategorii maturitních oborů 73 %. V současném šetření jsou výsledky prakticky vyrovnané, spokojenost vyjádřilo (3 roky od ukončení studia) 77 % absolventů učebních oborů a 79 % absolventů maturitních oborů (kategorie M). Nejslabším místem školní přípravy zůstávají znalosti cizího jazyka. I v této oblasti se ale projevilo oproti dřívějším výsledkům zlepšení. Zatímco podle výsledků šetření z roku 2006 hodnotilo pozitivně jazykové znalosti jen 40 % vyučených a 63 % absolventů maturitních oborů, v současnosti je toto hodnocení vyrovnané. Pozitivně se vyjádřilo 61 % vyučených i absolventů středního vzdělání kategorie M a 55 % absolventů nástavbového studia. Zatímco tedy v kategorii vyučených se subjektivně jazykové znalosti zlepšily, v kategorii absolventů maturitních oborů zůstává hodnocení jazykových znalostí dlouhodobě na stejné, tedy poměrně nízké úrovni.

3.2 MÍRA IDENTIFIKACE S OBOREM

Součástí zpětného posouzení volby vzdělávací cesty je i tzv. míra identifikace s oborem. Tento ukazatel je v rámci realizovaných šetření tradičně sledován jako podíl absolventů, kteří by si v případě, že by mohli svoji studijní volbu zopakovat, vybrali stejný obor studia. Zatímco při výběru školy a oboru se do této volby promítají zájmy a ambice žáků, šance na přijetí, dostupnost školy, představa budoucího uplatnění na trhu práce a další, zpětné hodnocení odráží soulad mezi původními představami a skutečností. Projevuje se zde případné rozčarování z obsahu studia, nároků i úrovně výuky, ale i problémy s uplatněním na trhu práce, získáním práce v oboru, platovými nebo pracovními podmínkami a podobně.

Porovnání kategorií vzdělání ukazuje, že při hypotetické možnosti zopakovat volbu oboru by po zkušenostech z praxe, příp. terciárního vzdělávání stejný studijní obor zvolili nejčastěji absolventi středního vzdělání s MZ (kategorie M). V této kategorii by stejný obor studovaly téměř tři čtvrtiny z nich (72 %). V kategorii absolventů učebních oborů by si absolvovaný obor zvolila znovu jen asi polovina respondentů (52 %).

Obr. 3.2: Míra identifikace s oborem – v rozdělení podle vybraných kategorií vzdělání (původně studovaných)⁹

Pokud srovnáme aktuálně získané výsledky s výsledky předchozích šetření (Trhlíková, Vojtěch, Úlovcová, 2008), můžeme konstatovat, že míra identifikace s oborem se dlouhodobě příliš nemění. Podíl absolventů učebních oborů, kteří by si znovu zvolili stejný obor, zůstává dlouhodobě nízký (52 % oproti 53 % v roce 2008). V kategorii absolventů maturitních oborů (kategorie M) se ukázalo mírné zlepšení spokojenosti se zvoleným oborem (stejný obor by nyní zvolilo 72 % oproti 66 %).

3.3 DŮVODY NÍZKÉ IDENTIFIKACE S OBOREM A PREFERENCE VOLBY JINÉ ŠKOLY

Nízká míra identifikace s oborem může být důsledkem celé řady faktorů. Patří k nim například nedostatečná kariérová podpora a chybějící informace potřebné pro správné rozhodnutí o volbě oboru. Další příčiny mohou spočívat ve vnějším omezení při volbě oboru (špatný prospěch, nízká vzdělanostní nabídka a další) nebo v obtížích souvisejících se vstupem a uplatněním na trhu práce (vysoká míra nezaměstnanosti v oboru, nízké platové ohodnocení apod.).

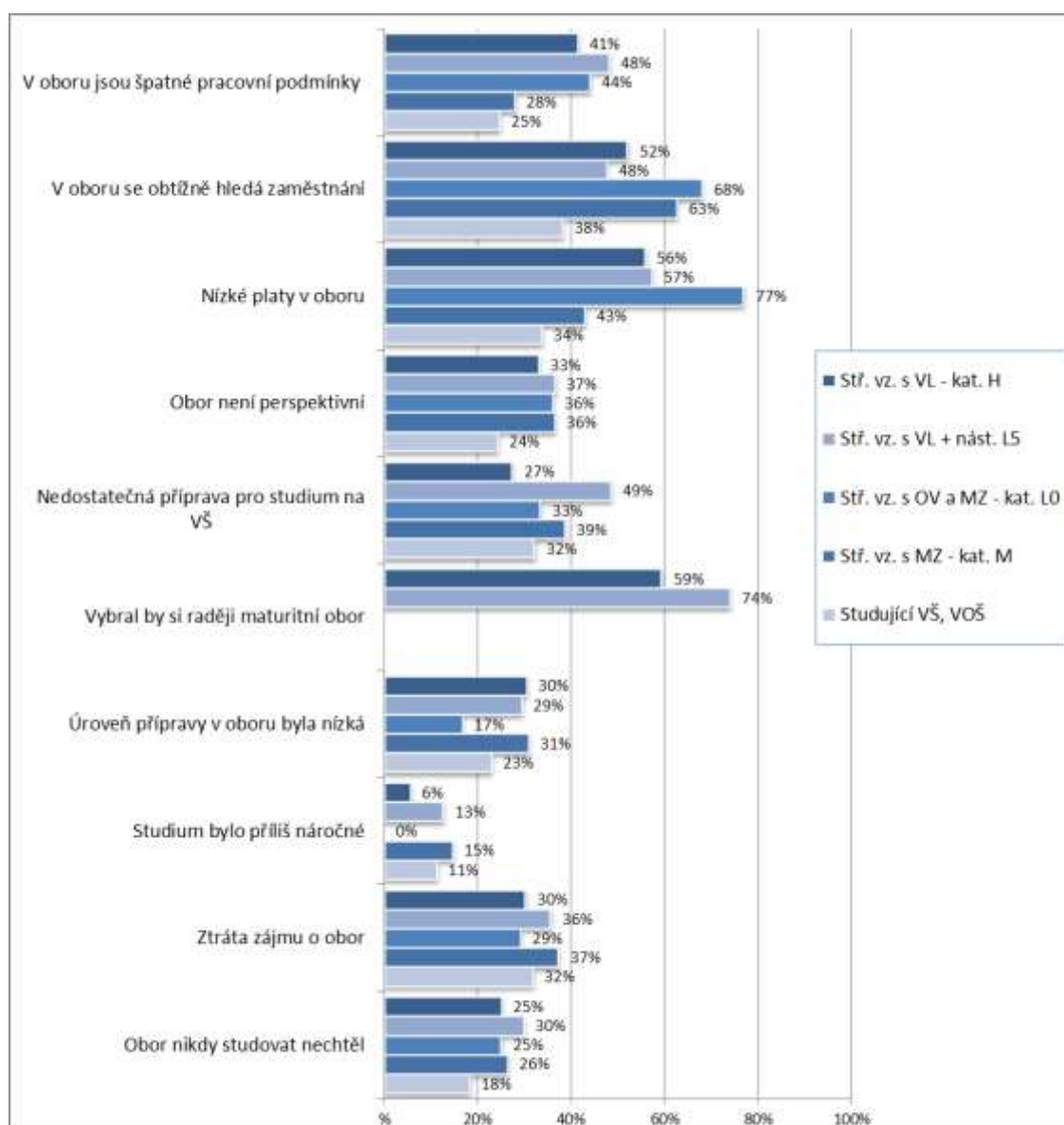
Jak ukazují výsledky šetření, důvody, proč by si absolventi zvolili jiný obor studia, tvoří poměrně širokou škálu. Ve skupině **absolventů maturitních oborů (kategorie M)**, kteří nepokračovali v terciárním vzdělávání, patří k nejčastěji uváděným důvodům hypoteticky odlišné volby oboru obtíže při **hledání zaměstnání v oboru (63 %)**, **nízké platové ohodnocení (43 %)**, **ztráta zájmu o vystudovaný obor (37 %)** a **nízká připravenost pro vysokoškolské studium (39 %)**. **Neperspektivnost oboru uvádí jako důvod 36 %**, **nízkou úroveň přípravy v oboru 31 %** a **ztrátu zájmu o obor 37 %**.

Absolventi pokračující v terciárním vzdělávání uvádí pracovní podmínky a situaci na trhu práce jako důvod hypoteticky odlišné volby obor méně často, což je zřejmě dáno skutečností, že významný podíl z nich pracuje pouze brigádně nebo na dohody. **Z důvodu nedostatečné připravenosti pro VŠ studium by volilo jiný obor 32 % z nich.**

⁹ Nejnižší spokojenost s volbou oboru uváděli v rámci našeho šetření absolventi středního vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou (kategorie L0). Výsledek ovšem může být ovlivněn nízkým počtem respondentů.

V kategorii vyučených je nejčastějším důvodem hypoteticky odlišné vzdělanostní volby preference oboru zakončeného maturitní zkouškou. Tento důvod uvádí 59 % vyučených, **kteří by změnili svoji volbu. Dále jsou důvodem hypoteticky odlišné volby** nízké platy (56 % z těch, kteří by zvolili jiný obor), obtížné hledání zaměstnání (52 %) a nevyhovující pracovní podmínky (41 %). **Neperspektivní obor uvádí jako důvod 33 %, nízkou úroveň přípravy 30 % a ztrátu zájmu o obor rovněž 30 % z vyučených, kteří by zvolili jiný obor.**

Obr. 3.3: Důvody odlišné vzdělanostní volby při hypotetické možnosti volbu opakovat (po 3 letech od ukončení studia na střední škole), možnost výběru více odpovědí současně (v % odpověď rozhodně ano + spíše ano)¹⁰

Zaměříme-li se na rozdíly mezi sledovanými kategoriemi, pak podstatným zjištěním je skutečnost, že v kategorii vyučených jako důvod volby jiného oboru jsou častěji zmiňovány nevyhovující podmínky na trhu práce, zejména nízké platové ohodnocení oboru (57 % oproti 43 %), špatné pracovní podmínky (43 % oproti 28, resp. 25 %). Ukazuje se tak, že nespokojenost vyučených s volbou vzdělání výrazněji souvisí s uplatněním a

¹⁰ Výsledky v kategorii L0 jsou vzhledem k nízkému počtu respondentů jen orientační.

podmínkami poskytovanými zaměstnavateli. Problémy se získáním zaměstnání v oboru patří k často uváděným důvodům hypoteticky odlišné volby u vyučených i maturantů, absolventi maturitních oborů ovšem navzdory příznivější míře nezaměstnanosti, uvádí tento důvod častěji (68 % oproti 52 %). Toto zjištění koresponduje s výsledky analýz zaměřených na uplatnění absolventů v oboru, kdy absolventi maturitních oborů častěji pracují v jiném než vystudovaném oboru (kolem 50 % oproti přibližně 40 %), (Trhlíková, 2013). Zatímco tedy vyučení pracují častěji ve svém oboru, ale dosahují vyšší míry nezaměstnanosti, absolventi maturitních oborů odcházejí častěji za prací do jiného oboru; jejich míra nezaměstnanosti je ovšem na druhé straně celkově nižší.

Z pohledu důvodů souvisejících se vztahem absolventů k vystudovanému oboru vyučení dále častěji uvádějí, že obor nikdy studovat nechtěli. Tento důvod uvedlo 25 % vyučených oproti 18 % absolventů maturitních oborů, kteří pokračovali ve VŠ studiu. Ztrátu zájmu o obor, která souvisí spíše s nedostatkem informací nebo změnou zájmů a osobnostním rozvojem, uvádí zhruba třetina z těch, kteří by změnili studijní volbu, a to shodně v kategorii vyučených i maturantů.

Porovnání aktuálně získaných výsledků s výsledky předchozích šetření (Trhlíková, Vojtěch, Úlovcová, 2008) ukazuje, že nejfrekventovanější důvody pro hypoteticky odlišnou volbu u vyučených zůstávají stejné – preference maturitního oboru a nízké platové ohodnocení. K těmto dvěma důvodům se v současnosti nově řadí i obtížné hledání zaměstnání. V kategorii absolventů maturitních oborů byly nejčastějšími důvody preference jiného oboru než zájem o studovaný obor a ztráta zájmu a na třetím místě v pořadí pak obtížné hledání zaměstnání v oboru. V současnosti se v kategorii maturitních oborů do popředí dostaly důvody „obtížné hledání zaměstnání“, „nízký plat“, „nedostatečná připravenost pro studium na VŠ“. Nezájem nebo ztráta zájmu o obor jsou v současnosti uváděny až na dalších místech v pořadí a relativně významnějším důvodem se stala i „neperspektivnost oboru“.

Absolventi, kteří po učebním oboru pokračovali v nástavbovém maturitním studiu, uváděli jako důvod hypotetické změny, že by si raději zvolili maturitní obor (74 %). Dále byla důvodem jejich nespokojenosti nedostatečná připravenost pro studium na VŠ (49 %).

Tab. 3.2: Důvody pro volbu jiného oboru - v rozdělení podle kategorií vzdělání (dosažených nebo studovaných, v % odpovědí)

		Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Celkem
Obor nikdy studovat nechtěl	Stř. vz. s VL - kat. H	12%	14%	28%	47%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	8%	17%	42%	33%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	9%	17%	32%	42%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	9%	21%	29%	41%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	5%	14%	28%	54%	100%
	Celkový součet	8%	15%	29%	47%	100%
Obor mne přestal zajímat	Stř. vz. s VL - kat. H	9%	21%	23%	47%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	4%	25%	46%	25%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	13%	24%	25%	38%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	10%	25%	23%	41%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	9%	23%	24%	44%	100%
	Celkový součet	10%	23%	24%	43%	100%
Studium bylo příliš náročné	Stř. vz. s VL - kat. H	1%	5%	34%	60%	100%

	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	0%	0%	42%	58%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	2%	13%	46%	39%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	3%	10%	34%	54%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	1%	10%	35%	54%	100%
	Celkový součet	1%	9%	37%	53%	100%
Úroveň přípravy v oboru byla nízká	Stř. vz. s VL - kat. H	8%	22%	34%	36%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	0%	17%	42%	42%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	8%	22%	39%	30%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	8%	22%	39%	31%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	6%	17%	39%	38%	100%
	Celkový součet	7%	20%	37%	35%	100%
Vybral by raději maturitní obor	Stř. vz. s VL - kat. H	35%	24%	16%	25%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	38%	8%	13%	42%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	58%	8%	11%	23%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	45%	29%	11%	15%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	51%	14%	5%	29%	100%
	Celkový součet	46%	18%	11%	25%	100%
Nebyl dobře připraven pro studium na VŠ	Stř. vz. s VL - kat. H	17%	11%	24%	49%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	21%	13%	25%	42%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	16%	22%	30%	31%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	32%	17%	25%	27%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	15%	17%	29%	39%	100%
	Celkový součet	18%	16%	27%	39%	100%
Obor není perspektivní	Stř. vz. s VL - kat. H	15%	18%	34%	33%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	4%	32%	48%	16%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	14%	22%	33%	31%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	8%	29%	33%	31%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	8%	16%	30%	46%	100%
	Celkový součet	11%	20%	33%	36%	100%
V oboru jsou nízké platy	Stř. vz. s VL - kat. H	27%	29%	26%	19%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	38%	38%	15%	8%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	17%	26%	32%	25%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	25%	32%	25%	17%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	14%	19%	37%	30%	100%
	Celkový součet	20%	26%	30%	23%	100%
V oboru se obtížně hledá zaměstnání	Stř. vz. s VL - kat. H	28%	24%	28%	20%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	40%	28%	16%	16%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	34%	28%	23%	14%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	28%	19%	32%	20%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	13%	25%	35%	27%	100%
	Celkový součet	25%	25%	30%	21%	100%
V oboru jsou špatné pracovní podmínky	Stř. vz. s VL - kat. H	18%	23%	29%	30%	100%
	Stř. vz. s OV a MZ - kat. L0	12%	32%	24%	32%	100%
	Stř. vz. s MZ - kat. M	9%	19%	26%	46%	100%
	Stř. vz s VL - nást. L5	13%	35%	29%	23%	100%
	Studující VŠ, VOŠ	6%	19%	30%	45%	100%
	Celkový součet	12%	22%	29%	38%	100%

3.4 HYPOTETICKÁ OPAKOVANÁ VOLBA UČEBNÍ NEBO MATURITNÍ ÚROVNĚ VZDĚLÁNÍ

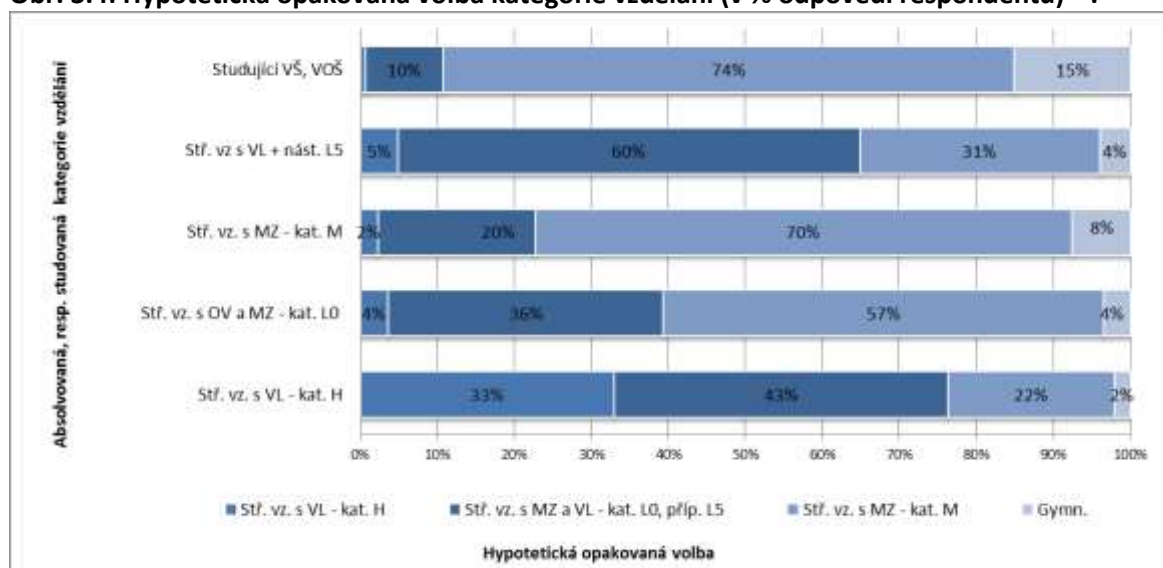
Další důležitou oblastí v rámci hodnocení volby střední školy, na kterou se šetření zaměřilo, byla otázka, jakou kategorii, resp. úroveň vzdělání by absolventi zvolili při možnosti svoji vzdělanostní volbu zopakovat.

Podobně jako při volbě oboru by **stejnou kategorií vzdělání nejčastěji znovu zvolili absolventi středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M)**. Z těch, kteří nepokračovali v terciárním vzdělávání, takto odpovědělo kolem 70 %. **Přibližně 20 % absolventů by raději zvolilo studium středního vzdělání s OV a MZ (kategorie L0, příp. L5),¹¹ tedy spíše praktičtější zaměřené vzdělání, naopak kolem 8 % by preferovalo všeobecné vzdělávání na gymnáziu.** Pouze okrajově byla uvedena preference učebního oboru (kolem 2 %).

Ve skupině žáků kategorie M, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání, byl obdobný podíl těch, kteří by svoji volbu zopakovali – 74 %. Procento absolventů, kteří by volili střední vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou, bylo nižší (10 %), naopak procento preferujících gymnázium dosáhlo 15 %.

V kategorii vyučených, kteří nepokračovali v nástavbovém studiu, byla spokojenost s původní vzdělávací volbou podstatně nižší. Pouze 33 % dotázaných by znovu zvolilo učební obor, 43 % by preferovalo střední vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou (kategorie L0 nebo vyučení a nástavbu L5) a 22 % respondentů možnost studia středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M).

Obr. 3.4: Hypotetická opakovaná volba kategorie vzdělání (v % odpovědí respondentů)¹².

Ještě výraznější posun k ambicióznějším vzdělávacím cílům je zřejmý v kategorii vyučených, kteří uvedli, že v rámci další vzdělávací dráhy v nástavbovém studiu pokračovali.¹³ U této skupiny by podle svého vyjádření učební obor bez maturity znovu zvolilo pouze 5 % respondentů, přibližně 60 % by dalo přednost střednímu vzdělání s OV a MZ (kategorie L0, příp. L5) a 31 % by upřednostnilo střední vzdělání s MZ (kategorie M). Okrajově byl uveden i hypotetický zájem o studium gymnázia.

¹¹ V rámci dotazníku nebyla u této odpovědi odlišena kategorie L0 a vyučení kategorie H s pokračováním v nástavbovém maturitním studiu L5.

¹² Zahnutí jsou všichni respondenti, tedy ti, kteří by volbu zopakovali, i ti, kteří by volili jinak.

¹³ Bez rozlišení, zda studium úspěšně dokončili, či nikoli.

V této souvislosti je třeba zdůraznit, že se jedná o subjektivní vyjádření absolventů, které neznamená, že by absolventi skutečně tuto volbu učinili, ani že by náročnější vzdělávací program zvládli. Na druhou stranu je tento výsledek vyjádřením nespokojenosti, která může souviset jak s individuálními důvody, pravděpodobně ale odráží i společenské a ekonomické faktory, jako jsou nižší prestiž, vyšší míra nezaměstnanosti, nižší platové ohodnocení, nevhodné pracovní podmínky a podobně.

Absolventi, kteří původně studovali střední vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou uváděli, že by nejčastěji zvolili střední vzdělání kategorie M (57 %) nebo znovu stejné studium (36 %). Tyto výsledky jsou ovšem vzhledem k nízkému zastoupení respondentů ve vzorku jen orientační.

Zajímavou otázkou je hypotetická opakovaná volba z hlediska preference odborného nebo všeobecného vzdělávání. V kategorii absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou, kteří neuvedli pokračování v terciárním vzdělávání, by více než 90 % znovu zvolilo odborné vzdělávání, zatímco kolem 8 % by preferovalo studium gymnázia. V kategorii absolventů pokračujících ve sledovaném období v terciárním vzdělávání uvedlo preferenci gymnázia asi 15 % z nich.

Volba střední školy v případě výběru nevhodného oboru, které žáka limituje nedostatkem znalostí v některých odborných nebo všeobecných předmětech nebo úrovně vzdělání, může v další vzdělávací dráze představovat určité omezení. Zejména v případě volby učebního oboru je možnost pokračovat až na terciární úroveň vzdělání sice možná, ale velmi obtížná, protože úspěšnost absolventů učebních oborů v nástavbovém maturitním studiu i v terciárním vzdělávání je poměrně nízká.

Rovněž volba odborného maturitního vzdělání může v případě nevhodné volby oboru, změny zájmů a preferencí žáka v průběhu studia nebo z důvodu nižšího podílu všeobecných předmětů představovat určité omezení na další vzdělávací dráze. Příkladem může být volba zdravotnických oborů, které nepředstavují vhodnou přípravu pro studium medicíny. V této souvislosti je třeba více využívat možnosti kariérového poradenství a informovat se o obsahu vzdělávání a možnostech pokračování ve studiu i uplatnění na trhu práce již v průběhu kariérového rozhodování.

Shrme-li rozdíly ve sledovaných kategoriích, můžeme konstatovat, že z hlediska zvolené kategorie vzdělání jsou tradičně podstatně spokojenější absolventi maturitních oborů kategorie M (svoji volbu by zopakovali kolem 70 % z nich) než absolventi učebních oborů, z nichž by učební obor zvolilo podle svého vyjádření jen přibližně 33 %. Nejčastěji by vyučení zvolili kombinaci učebního oboru a nástavbového studia nebo středního vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou (43 %, resp. 60 % v případě vyučených, kteří nástavbové studium začali studovat). Část vyučených by při hypotetické opakované volbě preferovala maturitní studium kategorie M (22 % vyučených a 31 % z vyučených, kteří pokračovali v nástavbovém studiu).

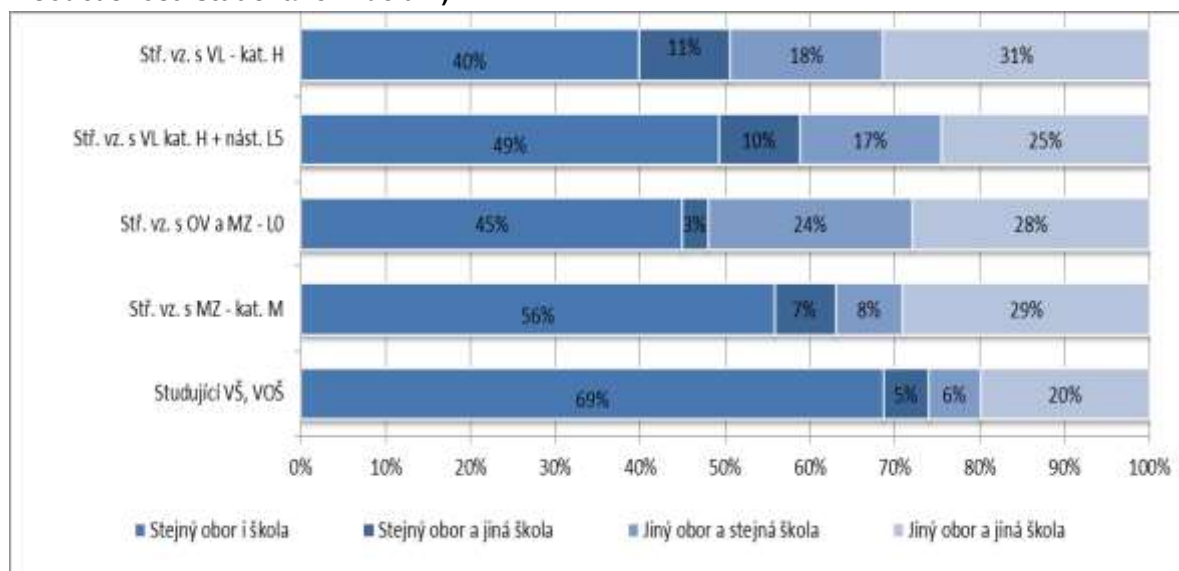
Porovnání s výsledky předchozích šetření (Trhlíková, Vojtěch, Úlovcová, 2008) ukazuje, že nadále trvá podstatně vyšší spokojenost absolventů maturitních oborů se zvolenou úrovní vzdělání oproti vyučeným. Vzhledem k tomu, že v předchozím šetření nebyla zjišťována preference kategorie L0 ani vyučení s nástavbovým studiem a rovněž nebyla specifikována další vzdělávací dráha, nejsou ovšem výsledky plně srovnatelné. V předchozím šetření (sběr dat 2003) uvedlo přibližně 54 % vyučených, že by znovu zvolili učební obor, naopak přibližně 45 % by preferovalo maturitní obor. V současnosti je v kategorii vyučených podíl těch, kteří by preferovali pouze učební obor nižší (pouze kolem 33 % vyučených nepokračujících v nástavbovém studiu), nižší je ovšem i preference středního vzdělání s maturitní zkouškou kategorie M (22 %), naopak největší procento vyučených by zvolilo kategorii L0 nebo vyučení

s nástavbovým studiem (43 % v případě vyučených a 60 % ve skupině vyučených s nástavbou). V kategorii absolventů maturitních oborů kategorie M v roce 2007 chtěla svoji volbu zopakovat převážná většina z nich – kolem 89 %, 3 % by se raději vyučila a 8 % by preferovalo gymnázium. Preference gymnázia se výrazně nezvýšila v případě kategorie M jako celku, u absolventů pokračujících v terciárním vzdělávání ovšem dosahuje 15 %. Zároveň by v této kategorii část absolventů preferovala maturitní vzdělání, ale praktičtější zaměřené – kategorie L0 (kolem 20 %, resp. 10 %).

3.5 HYPOTETICKÁ OPAKOVANÁ VOLBA OBORU I ŠKOLY

Volba oboru a školy jsou vzájemně často provázané, ať už z důvodu omezené vzdělávací nabídky, kdy některé obory je možné studovat pouze na učební nebo naopak maturitní úrovni vzdělání, případně má jejich obsah i následné uplatnění na trhu práce odlišný charakter. Určitou roli může hrát i dopravní dostupnost, pověst školy a další faktory, které úvahy o volbě školy nebo oboru ovlivňují. V další analýze jsme se proto podrobněji zaměřili na opakovanou volbu oboru i školy z hlediska jejich kombinace.

Obr. 3.5: Opakovaná volba oboru i školy – vybrané kategorie (nejvyšší absolvované, resp. v současnosti studované vzdělání)

Podíváme-li se na výsledky podle jednotlivých kategorií, pak absolventi, kteří ukončili vzdělávání na učební úrovni, by si stejný obor i školu zvolili nejméně často - ve 40 % případů, zároveň by v kategorii vyučených největší procento (31 %) zvolilo jak jiný obor, tak i školu. Absolventi učebních oborů, kteří pokračovali v nástavbovém studiu, byli s volbou vzdělávací dráhy mírně spokojenější - stejnou školu i obor by zvolilo 49 % z nich, 25 % by si vybralo zcela jinak.

V kategorii středního vzdělání s odborným výcvikem i maturitní zkouškou (L0) byla situace obdobná - podíl spokojených se školou i oborem dosáhl jen 45 %, jinou školu i obor by zvolilo 28 % z nich.

V kategorii absolventů středního vzdělání (kategorie M), kteří nepokračovali ve sledovaném období ve studiu na VŠ, příp. VOŠ, by volbu střední školy i oboru zopakovalo 56 %, poměrně značné procento by ale volilo zcela jinak (29 %). Největší spokojenost s volbou střední školy vyjádřili absolventi maturitních oborů kategorie M, kteří pokračovali ve studiu na VŠ, případně VOŠ. Z nich by volbu střední školy i oboru zopakovalo 69 %, jinou školu a obor by naopak volilo jen 20 %.

Z uvedených výsledků je zřejmé, že spokojenost se zvolenou střední školou i oborem v zásadě roste se zvyšující se úrovní vzdělání.

Předchozí realizovaná šetření pracovala s mírně odlišnou baterií otázek, přesto je možné konstatovat, že v kategorii vyučených jsou výsledky tzv. hypotetické opakované volby obdobné. Stejný obor na učební úrovni by si podle šetření z roku 2003 zvolilo 42 %, jiný obor SOU 12 %, stejný obor na SOŠ 14 % a jiný obor na SOŠ 31 % a 1 % gymnázium. V kategorii středního vzdělání s MZ (M) se v současnosti na jedné straně zvýšil podíl těch, kteří by studovali stejný obor (72 % oproti 66 %), na druhé straně by o něco vyšší podíl absolventů preferoval gymnázium (11 %, resp. 25 % u absolventů pokračujících v terciárním vzdělávání oproti 8 %) než v roce 2006.¹⁴

4. REALIZACE STUDIJNÍCH A PRACOVNÍCH ZÁMĚRŮ PO UKONČENÍ STŘEDNÍ ŠKOLY

Přechod na trh práce probíhá z hlediska kohorty absolventů středních škol postupně a ne vždy zcela úspěšně. V této souvislosti byla v rámci šetření sledována úspěšnost absolventů při realizaci jejich pracovních a studijních záměrů a jejich porovnání se skutečností po ukončení střední školy a následně s odstupem tří let.

PRACOVNÍ A STUDIJNÍ ZÁMĚRY ABSOLVENTŮ UČEBNÍCH OBORŮ A JEJICH REALIZACE

Zaměříme-li se na pracovní a studijní plány absolventů středních škol před ukončením studia, pak absolventi učebních oborů při možnosti zvolit více variant nejčastěji plánovali, že získají zaměstnání v soukromém sektoru (52 %), 36 % předpokládalo možnost získat uplatnění ve státním sektoru, přibližně 32 % uvedlo jako jeden z možných scénářů, že zahájí podnikání jako OSVČ, poměrně značné procento zvažovalo i možnost práce v zahraničí (28 %). Přibližně 42 % vyučených v rámci našeho vzorku zvažovalo nástavbové studium v denní formě a 17 % v dálkové formě. Část absolventů uvedla, že by v budoucnu uvažovali i o studiu na vysoké škole (18 % v denní formě, 14 % v dálkové formě studia). Přibližně 11 % předpokládalo, že budou pracovat formou přivýdělku.

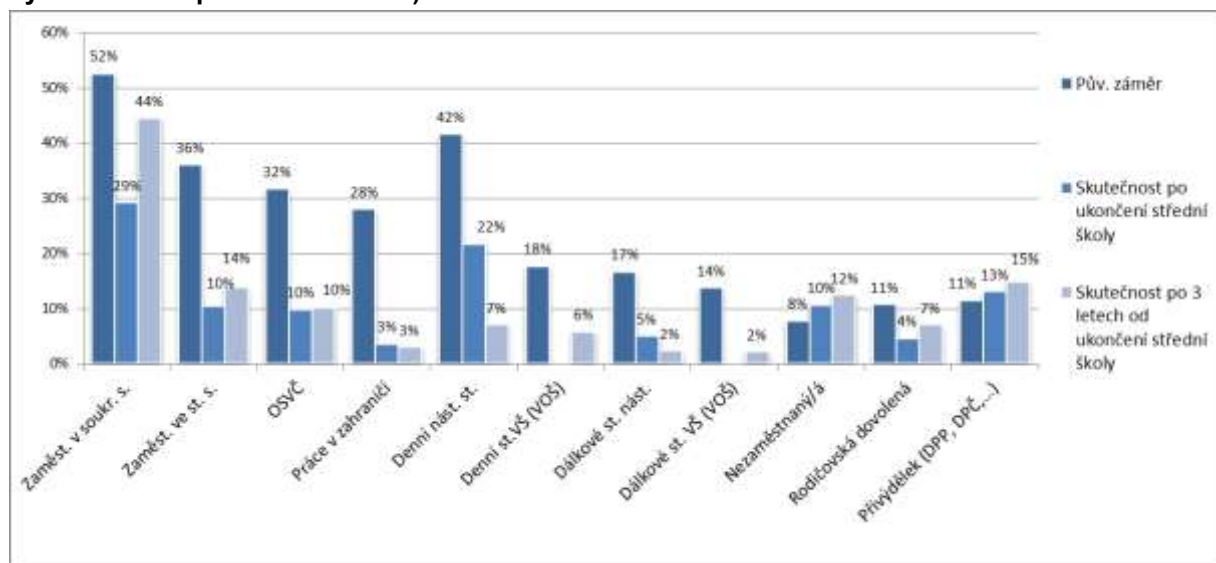
Po vyučení získalo zaměstnání v soukromém sektoru 29 % a ve státním sektoru 10 % absolventů. Přibližně 10 % uvedlo, že zahájilo podnikání jako OSVČ a jen 3 % práci v zahraničí. Přibližně 13 % uvedlo přivýdělek formou brigád nebo práce na DPP nebo DPČ. Denní nástavbové studium zahájilo v rámci vzorku 22 % vyučených a 5 % dálkové studium. Reálně tedy zahájila studium jen přibližně polovina z těch, kteří v závěru vyučení o pokračování v nástavbovém studiu uvažovali.

Po třech letech od ukončení studia učebního oboru se podíl absolventů, kteří ještě studovali nástavbové studium, snížil na 7 %, naopak přibližně 6 % uvedlo, že studují v terciárním vzdělávání v denní formě a 2 % v dálkové formě studia. Podíl vyučených, kteří 3 roky od ukončení studia pracovali jako zaměstnanci – vzrostl přibližně na 60 % (z toho 44 % bylo zaměstnáno v soukromém sektoru a 14 % ve státním sektoru). Podíl OSVČ zůstal stabilní – kolem 10 %. V souhrnném pohledu se tedy v rámci sledovaného vzorku 3 roky od vyučení

¹⁴ V předchozím šetření (sběr dat v roce 2003) nebyla zohledněna skutečnost, zda absolvent učebního oboru pokračoval v nástavbovém studiu a v kategorii M (šetření z roku 2007), zda pokračoval v terciárním vzdělávání. V nabídce hypotetické opakované volby nebyla uvedena možnost preference kategorie L0.

uplatnilo v zaměstnaneckém poměru, příp. jako OSVČ, kolem 70 % vyučených. Naopak přibližně 15 % pracovalo tři roky od ukončení studia pouze formou přivýdělku na DPP nebo DPČ, případně brigádně. Práci v zahraničí realizovala pouze 3 % dotázaných.

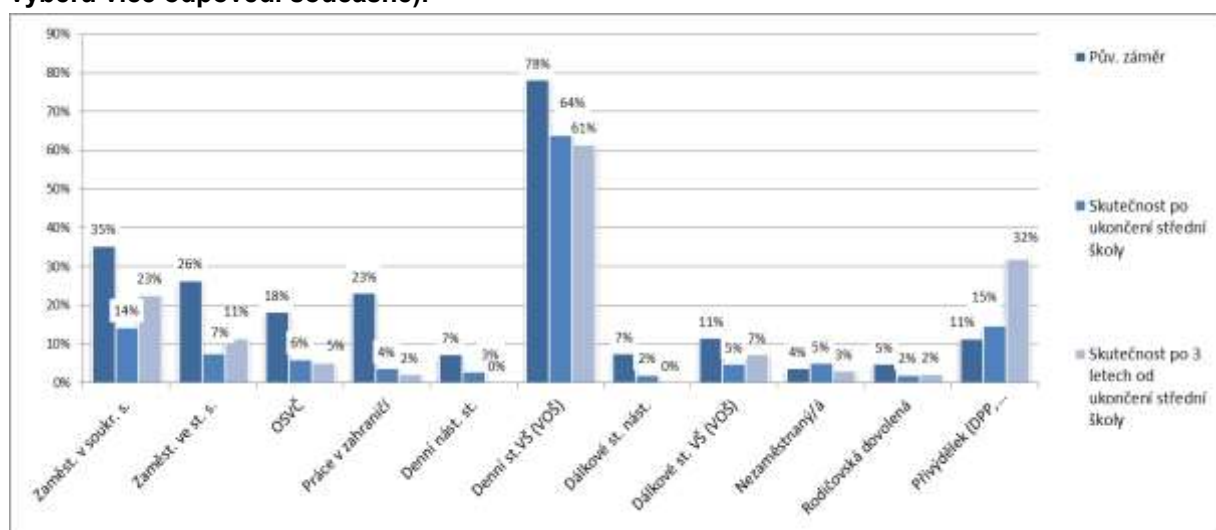
Obr. 4.1: Studijní a pracovní záměry absolventů stř. vzděl. kat. H (v % odpovědí, možnost výběru více odpovědí současně).

PRACOVNÍ A STUDIJNÍ ZÁMĚRY ABSOLVENTŮ MATURITNÍCH OBORŮ A JEJICH REALIZACE

Absolventi maturitních oborů (kategorie M) v závěru studia nejčastěji plánovali pokračování v terciárním vzdělávání (78 %). Z hlediska pracovních záměrů předpokládalo 35 %, že získají zaměstnání v soukromém sektoru, 26 % předpokládalo možnost uplatnění ve státním sektoru, přibližně 18 % uvedlo jako jednu z možných variant, že zahájí podnikání jako OSVČ, poměrně značné procento zvažovalo i možnost práce v zahraničí (23 %).

Obr. 4.2: Studijní a pracovní záměry absolventů stř. vzděl. kat. M (v % odpovědí, možnost výběru více odpovědí současně).

Po ukončení maturitního studia kategorie M pokračovalo asi 64 % ve studiu VŠ, resp. VOŠ. Jako zaměstnanec pracovalo 21 % absolventů (z toho 14 % v soukromém sektoru a 7 % ve státním sektoru a jako OSVČ celkem 6 % dotázaných.

Po třech letech od ukončení studia maturitního oboru většina z těch, kteří zahájili denní studium na VŠ, resp. VOŠ, v tomto studiu pokračovala (61 %), zároveň se zvýšil podíl těch, kteří se uplatnili jako zaměstnanci (34 %, z toho 23 % v soukromém sektoru a 11 % ve státním sektoru). Podíl OSVČ je v rámci sledovaného vzorku přibližně poloviční než u vyučených; zůstává ale podobně stabilní. Zároveň se výrazně zvyšuje podíl těch, kteří pracují formou přivýdělku (na 32 %), zřejmě v souvislosti se zvyšující se pracovní aktivitou studentů v terciárním vzdělávání po zvládnutí prvních ročníků studia.

Porovnáme-li kategorii učebních a maturitních oborů, pak dynamika vstupu na trh práce je výrazně odlišná. V období tří let od ukončení střední školy téměř 70 % vyučených ze sledovaného vzorku působilo na trhu práce, přitom nejčastěji se uplatňovali v soukromém (44 %) či ve státním (14 %) sektoru a kolem 10 % jako OSVČ. Více než 60 % maturantů pokračuje v terciárním vzdělávání, proto pouze 39 % jich působilo na trhu práce jako zaměstnanci v soukromém (23 %) či státním (11 %) sektoru a 5 % jako OSVČ. Podíly vyučených, kteří zůstávají tři roky od vyučení v denním studiu, jsou již nízké – kolem 7 % v denním nástavbovém studiu a 6 % v terciárním vzdělávání. Přivýdělkem si vylepšuje situaci kolem 15 % vyučených a 32 % maturantů, procenta pracujících v zahraničí se příliš neliší (2, resp. 3 %).

5. ZAHÁJENÍ PRACOVNÍ DRÁHY ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL

5.1 STRATEGIE A ÚSPĚŠNOST HLEDÁNÍ PRVNÍHO ZAMĚSTNÁNÍ

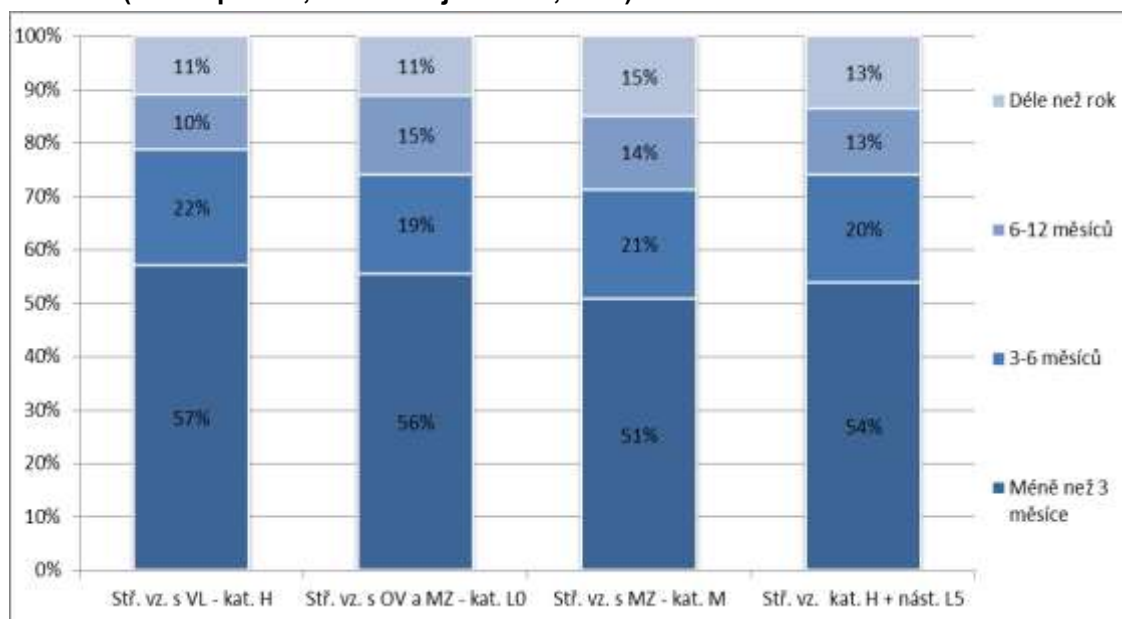
DOBA HLEDÁNÍ PRVNÍHO ZAMĚSTNÁNÍ

Doba hledání prvního zaměstnání po skončení střední školy závisí na celé řadě faktorů, z nichž k nejvýznamnějším patří aktuální situace na trhu práce, zejména míra nezaměstnanosti absolventů v jednotlivých oborech a poptávka zaměstnavatelů, a to nejen v celkovém, ale i regionálním pohledu. Na individuální úrovni získání zaměstnání ovlivňuje stav zejména dosažená úroveň vzdělání a absolvovaný obor studia, ale i aktivita absolventa, schopnost se prezentovat a řada dalších.

Absolventi středních škol, které toto šetření zachytilo, přecházeli na trh práce v období nástupu ekonomické krize (ve školním roce 2008/9), která omezila nebo dokonce „zmrazila“ přijímání nových pracovníků a významně zhoršila i postavení absolventů vstupujících na trh práce, tedy v období, které bylo pro přechod na trh práce výrazně rizikové.

Podíváme-li se na dynamiku vstupu absolventů na trh práce, tedy získání prvního zaměstnání podle výsledků tohoto šetření, můžeme konstatovat, že přibližně 57 % vyučených a 51 % maturantů (kategorie M) a 54 % absolventů nástavbových oborů uvedlo, že získali první zaměstnání do tří měsíců. **V zásadě tedy jen lehce nadpoloviční většina absolventů středních škol vstoupila na trh práce ve sledovaném období relativně plynule.** Kolem 20 % absolventů všech sledovaných kategorií uvedlo, že jim získání prvního zaměstnání trvalo 3 - 6 měsíců. Zbývajících přibližně 20 - 25 % získalo zaměstnání podle svého vyjádření až po půl roce, přitom kolem 10 - 15 % dokonce po více než roce. Důvody mohou být různé: počínaje vysokou mírou nezaměstnanosti v regionu a obtížemi získat zaměstnání přes různé osobní nebo zdravotní problémy, opakované pokusy o studium a další.

Obr. 5.1: Doba hledání prvního zaměstnání po skončení střední školy – vybrané kategorie vzdělání (v % odpovědí, bez studujících VŠ, VOŠ)¹⁵

Z uvedených výsledků je zřejmé, že přechod absolventů na trh práce neprobíhá zdaleka plynule ani jednorázově po ukončení střední školy, ale je dlouhodobým procesem, během kterého se absolventi na trhu práce postupně umísťují.

V rámci sledovaného vzorku nebyly mezi kategoriemi vyučených a maturitních oborů z hlediska doby hledání prvního zaměstnání zásadní rozdíly. Na druhé straně je třeba si uvědomit, že uvedené výsledky jsou založeny na vyjádření absolventů a jsou tedy spíše orientační a míra nezaměstnanosti absolventů učebních oborů byla v celém sledovaném období vyšší než v kategorii absolventů maturitních oborů.

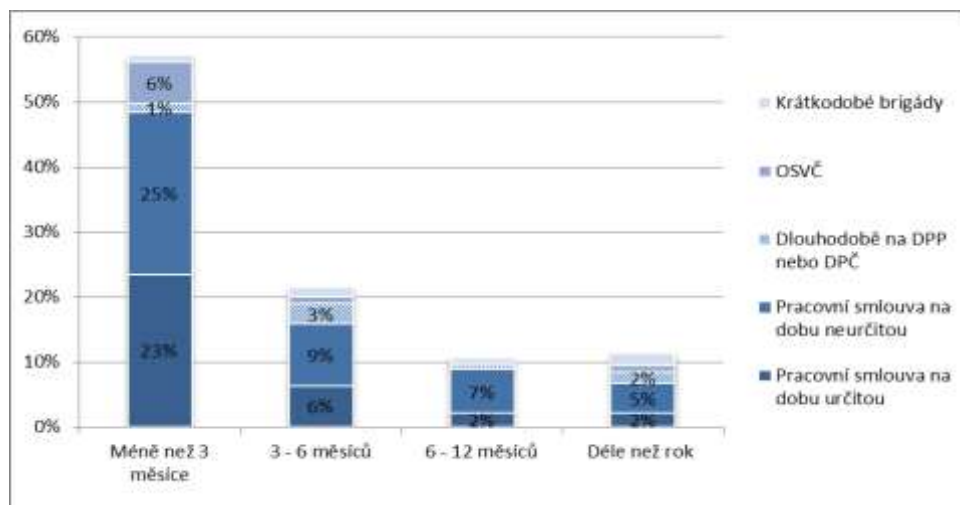
DOBA HLEDÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ A FORMA ZAMĚSTNÁNÍ

Přechod absolventů ze školy do zaměstnání je obdobím měnícího se statusu, během něhož dochází k přesunu z celodenního vzdělávání do stabilního postavení na trhu práce. V současné době se stále zvyšuje trend, kdy vzrůstá množství smíšených pracovních poměrů kombinujících zaměstnání a vzdělávání a mladí lidé navstupují na méně jistá pracovní místa. Z tohoto hlediska můžeme definovat ukončení přechodu na trh práce jako získání stabilního zaměstnání. Doba mezi ukončením studia a získáním stabilního a perspektivního zaměstnání je tak zároveň určitým ukazatelem úspěšnosti přechodu absolventů na trh práce. Podívejme se, na jakou smlouvu pracovali absolventi středních škol ve svém prvním zaměstnání ve vztahu k délce hledání, resp. vstupu do zaměstnání po ukončení střední školy, a to ve vybraných kategoriích vzdělání.

V kategorii vyučených získalo pracovní uplatnění do tří měsíců od ukončení školy v rámci sledovaného vzorku kolem 57 % dotázaných, přitom 25 % získalo pracovní smlouvu na dobu neučitou a 23 % na dobu určitou. Přibližně jedno procento v tomto období začalo pracovat na DPP nebo DPČ a 6 % uvedlo, že zahájilo podnikání jako OSVČ. V období do 6 měsíců pak získalo v rámci vzorku dalších 6 % smlouvu na dobu určitou a 9 % na dobu neurčitou.

¹⁵ Absolventi maturitních oborů, kteří pokračovali ve studiu VŠ/VOŠ, nejsou zařazeni s ohledem na skutečnost, že často kombinují studium s různými formami kratších nebo částečných pracovních úvazků. V kategorii L0 jsou výsledky pouze orientační.

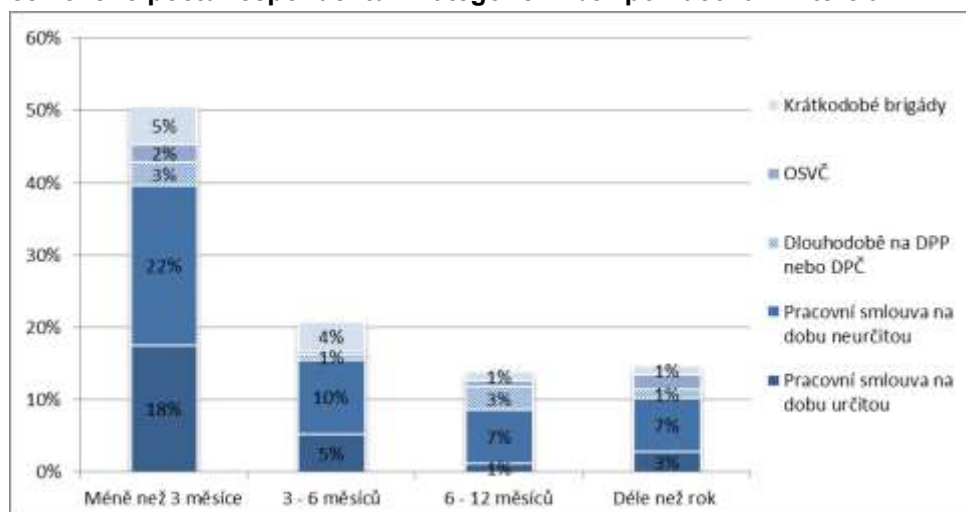
Obr. 5.2: Pracovní uplatnění v 1. zaměstnání a doba hledání zaměstnání – kategorie vyučených (v % odpovědí z celkového počtu respondentů z kategorie vyučených bez pokračujících v nástavbovém studiu)

Vyučení, kteří uvedli dobu hledání zaměstnání delší než rok, pak relativně častěji pracovali na smlouvy na DPP nebo DPČ nebo formou krátkodobých brigád. Důvod může spočívat jak v nedostatku pracovních míst na trhu práce, kdy si absolvent po delším čase hledání spokojí alespoň s kratšími pracovními smlouvami a přechodným zaměstnáním, tak je i důsledkem osobních, zdravotních nebo dalších problémů, opakovaných neúspěšných pokusů o studium a podobně.

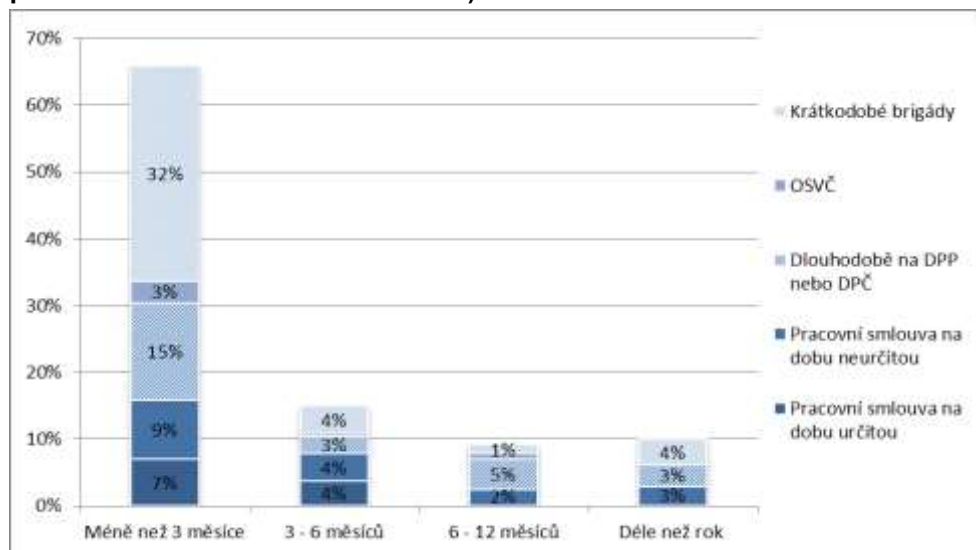
V kategorii absolventů maturitních oborů (kategorie M), kteří neuvedli pokračování v terciárním vzdělávání, získala zaměstnání do tří měsíců od ukončení studia na střední škole, tedy v podstatě plynule, víc než polovina respondentů. Z toho 18 % podepsalo pracovní smlouvu na dobu určitou a 22 % na dobu neurčitou, přibližně 3 % zahájila první zaměstnání v této době na pracovní smlouvu na DPČ nebo DPP a 5 % brigádně.

Obr. 5.3: Formy pracovního uplatnění a doba hledání zaměstnání – kategorie M (v % odpovědí z celkového počtu respondentů z kategorie M bez pokračování v terciárním vzdělávání)

V kategorii absolventů kategorie M, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání, byla prvním zaměstnáním získaným do tří měsíců od ukončení střední školy nejčastěji brigáda (32 %) nebo smlouva na DPP, příp. DPČ (15 %), 7 % uvedlo, že získalo smlouvu na dobu určitou a 9 % na dobu neurčitou, kdy se zřejmě jednalo o kombinaci se studiem.

Obr. 5.4: Formy pracovního uplatnění a doba hledání zaměstnání – kategorie M (v % odpovědí z celkového počtu respondentů, kteří absolvovali maturitní studium kategorie M a uvedli pokračování v terciárním vzdělávání)

Porovnáme-li kategorii vyučených a absolventů maturitních oborů (bez pokračování v terciárním vzdělávání), ukazuje se, že v obou kategoriích se podíly absolventů, kteří v prvních měsících od ukončení studia zahájí pracovní činnost jako zaměstnanci na smlouvu určitou a neurčitou, příliš neliší. Smlouvu na dobu neurčitou získala v prvním zaměstnaneckém poměru jen mírně nadpoloviční většina absolventů obou kategorií. V kategorii absolventů maturitních oborů jsou mírně častěji jako první zaměstnání uváděny brigády a dohody na DPČ a DPP. Absolventi pokračující v terciárním vzdělávání zahajovali pracovní aktivitu nejčastěji formou brigád (32 %) nebo dohodami o pracovní činnosti nebo provedení práce (15 %) při studiu.

STRATEGIE ZÍSKÁNÍ PRVNÍHO ZAMĚSTNÁNÍ

Získání zaměstnání závisí na celé řadě faktorů, určitou roli může hrát i využití různých strategií hledání zaměstnání, které mohou být založeny jak na formálních, tak i neformálních způsobech a metodách.¹⁶

Absolventi středních škol při hledání svého prvního zaměstnání využívali zejména neformální způsoby a aktivovali sociální sítě a kontakty. První zaměstnání získali nejčastěji **prostřednictvím rodičů nebo příbuzných**. Takto odpovědělo kolem 30 % dotázaných. Na druhém místě v pořadí uváděli **pomoc kamarádů nebo spolužáků a prakticky na stejné úrovni z hlediska četnosti způsobu získání zaměstnání byla osobní návštěva ve firmě (vždy kolem 17 %)**. Z hlediska formálních způsobů patří k významným formám získání zaměstnání především **využití internetu (14 %)**. K dalším způsobům získání zaměstnání patřilo **využití kontaktů z praxe ve firmě, které uvedlo celkově kolem 9 % dotázaných**. Naopak poměrně nízké procento absolventů (kolem 3 %) získalo zaměstnání s pomocí úřadu práce. Tato skutečnost zřejmě souvisí s omezenými možnostmi úřadů práce nabízet absolventům odpovídající pracovní místa v situaci vysoké nezaměstnanosti.

¹⁶ Toto rozdělení vychází z typologie zavedené M. Grannovetterem, který rozlišil formální a neformální kanály získání zaměstnání, přitom k formálním kanálům zařadil úřady práce, personální agentury a reklamu v médiích, k neformálním kanálům pak získání zaměstnání na základě osobních kontaktů a přímou návštěvu uchazeče o zaměstnání ve firmě.

Zajímavým zjištěním je skutečnost, že získání zaměstnání prostřednictvím **inzerátu v tisku se stává prakticky okrajovou záležitostí** (kolem 2 %). Prostřednictvím agentur práce nebo **rozesíláním životopisů** získal první zaměstnání jen zanedbatelný počet absolventů.

Shrneme-li uvedená zjištění, pak největší roli v získání prvního zaměstnání hrály sociální sítě rodiny, známých a kamarádů, jejichž prostřednictvím získala první zaměstnání přibližně polovina absolventů středních škol. Pokud k těmto způsobům přiřadíme ještě další způsoby založené na osobním kontaktu – osobní návštěvu ve firmě a kontakt opatřený na základě zkušenosti s firmou v průběhu praxe nebo na brigádě, ukazuje se, že **tzv. neformální kanály využili pro získání svého prvního zaměstnání přibližně tři čtvrtiny absolventů středních škol, a to jak vyučených, tak i absolventů oborů zakončených maturitní zkouškou.**

Tab. 5.1: Způsoby získání prvního zaměstnání – podle vybraných kategorií vzdělání (v % odpovědí)¹⁷

	Stř. vz. s VL - kat. H	Stř. vz. s MZ - kat. M	Stř. vz s VL + nást. L5	Studující VŠ/VOŠ	Celkem - bez rozlišení kategorií vz.
Pomocí rodičů, příbuzných	32,1%	25,2%	30,7%	34,0%	30,4%
Informace kamarádů, spolužáků	11,4%	19,5%	15,8%	20,5%	16,6%
Praxe ve firmě	8,3%	7,3%	13,9%	10,2%	9,1%
Internet	10,3%	19,1%	10,9%	12,3%	13,9%
Inzerát v tisku	2,4%	1,6%	0,0%	2,0%	1,8%
Firmu osobně navštívil	23,1%	15,9%	17,8%	12,3%	17,4%
ÚP	3,8%	4,1%	4,0%	1,2%	3,1%
Začal podnikat	5,5%	1,6%	5,0%	3,7%	3,9%
Brigáda při studiu	1,0%	1,2%	1,0%	1,2%	1,1%
Agentura práce	0,0%	0,4%	1,0%	1,2%	0,6%
Rozesíláním životopisů	0,0%	0,8%	0,0%	0,8%	0,4%
Jinak	2,1%	3,3%	0,0%	0,4%	1,8%
Celkem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Porovnání kategorie vyučených a absolventů středních škol s maturitní zkouškou ukazuje, že podíl formálních a neformálních kanálů vedoucích k získání prvního zaměstnání je obdobný, liší se ovšem ve struktuře. V obou kategoriích bylo nejčastějším způsobem získání zaměstnání využití kontaktů a pomoci rodičů a příbuzných (kolem 30 %). Absolventi učebních oborů častěji navštěvovali a osobně oslovovali firmy. Na základě návštěvy ve firmě získalo první zaměstnání 23 % absolventů učebních oborů oproti 16 % absolventů maturitních oborů. Vyučení začali rovněž častěji podnikat jako OSVČ (5,5 % oproti 1,6 %). Absolventi maturitních oborů naopak více využívali informace a pomoc kamarádů nebo spolužáků (K získání prvního zaměstnání je využilo 20 % absolventů s MZ oproti 11 % vyučených). Také internet, zřejmě v souvislosti s charakterem nabízených míst, častěji využili absolventi maturitních oborů; na jeho základě získalo první zaměstnání 19 % absolventů maturitních oborů oproti přibližně 10 % vyučených.

¹⁷ V kategorii L0 odpovídalo pouze 27 respondentů, výsledky proto nejsou uvedeny.

Porovnáme-li aktuální výsledky s údaji z předchozích šetření (Trhlíková, 2009) můžeme konstatovat, že podíl absolventů, kteří získali zaměstnání prostřednictvím rodiny, se prakticky nezměnil (28,9 % SOU, 31,1 % SOŠ). Naopak významně vzrostl podíl absolventů, kteří získali zaměstnání s pomocí kamarádů nebo přátel, které v předchozím šetření absolventi téměř neuváděli. Důvodem je zřejmě masivní rozšíření sociálních sítí. Podíl absolventů, kteří získali zaměstnání přímým oslovením a osobní návštěvou ve firmě, se snížil (v předchozím sledovaném období dosáhl 27 % u vyučených, oproti současným 18 % a 18 % u maturantů oproti současným 14 %). Na rozdíl od předchozího sledovaného období se snížil i podíl absolventů, kterým práci zprostředkoval úřad práce (v předchozím šetření kolem 8 – 9 %, v současném 3,6 % v kategorii vyučených a 2,4 % v kategorii absolventů maturitních oborů. Tento pokles ukazuje snižování možností úřadu nabízet absolventům odpovídající pracovní uplatnění v době růstu nezaměstnanosti. Zajímavým zjištěním je skutečnost, že získání zaměstnání prostřednictvím inzerátu v tisku se oproti dřívějšímu období stává spíše okrajovou záležitostí.

ZPŮSOBY ZÍSKÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ A DOBA HLEDÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ

Jaké byly nejeфекtivnější způsoby získání zaměstnání? Ve skupině absolventů, kterým se podařilo najít zaměstnání do tří měsíců od ukončení střední školy, získalo téměř 31 % práci s pomocí rodičů nebo příbuzných, 19 % na základě osobní návštěvy ve firmě, kolem 13 % na základě informací od kamarádů nebo známých. Obdobné procento získalo zaměstnání na základě kontaktů získaných ve firmě na praxi nebo prostřednictvím internetu.

Tab. 5.2: Způsoby získání prvního zaměstnání ve vztahu k době získání zaměstnání (v % odpovědí, bez studujících VŠ a VOŠ)

Způsob získání zaměstnání	Doba hledání prvního zaměstnání				
	Méně než 3 měsíce	3 - 6 měsíců	6 - 12 měsíců	Déle než rok	Celkem
Pomocí rodičů, příbuzných	30,8%	34,1%	28,6%	14,3%	29,1%
Informace kamarádů, spolužáků	13,1%	18,1%	13,0%	19,0%	14,9%
Praxe ve firmě	13,1%	3,6%	0,0%	6,0%	8,6%
Internet	12,5%	14,5%	19,5%	19,0%	14,6%
Inzerát v tisku	1,7%	1,4%	1,3%	2,4%	1,7%
Firmu osobně navštívil	18,9%	19,6%	19,5%	21,4%	19,4%
ÚP	1,4%	5,8%	10,4%	4,8%	3,8%
Začal podnikat	4,4%	1,4%	3,9%	6,0%	3,9%
Brigáda při studiu	2,5%	0,7%	1,3%	4,8%	2,3%
Agentura práce	1,1%	0,0%	1,3%	2,4%	1,1%
Rozesláním životopisů	0,3%	0,0%	1,3%	0,0%	0,3%
Jinak	0,3%	0,7%	0,0%	0,0%	0,3%
Celkem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

V pozdějším období 3 – 6 měsíců od ukončení studia na střední škole hrála významnou roli stále ještě pomoc rodičů (34 %) a informace od kamarádů (18 %), menší význam pro získání zaměstnání již měla praxe ve firmě (cca 4 %), naopak rostl podíl absolventů, kterým zprostředkoval zaměstnání úřad práce (necelých 6 % v období 3 – 6 měsíců od ukončení střední školy a 10 % v období 6 – 12 měsíců).

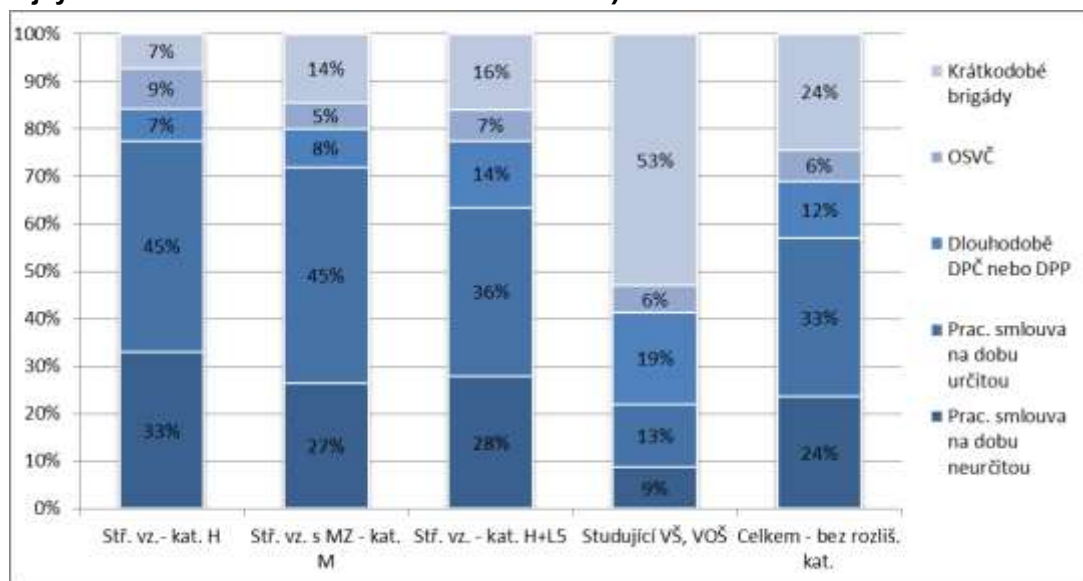
S větším odstupem od ukončení studia klesal podíl zaměstnání zprostředkovaných rodiči a příbuznými (14 %), jejichž potenciál absolventi zřejmě již do určité míry vyčerpali, naopak přetrvával významný podíl absolventů, kteří i v pozdějším období získali zaměstnání na základě osobní návštěvy ve firmě (21 %), pomocí internetu (19 %) nebo kamarádů (19 %).

5.2 CHARAKTERISTIKY PRVNÍHO ZAMĚSTNÁNÍ ABSOLVENTŮ

V současné době přechod absolventů ze školy do zaměstnání netvoří ostrou hranici, stává se stále delším a komplexnějším procesem. Mladí lidé častěji kombinují různé formy zaměstnání a studia, pracují na dobu určitou nebo na částečný pracovní úvazek. To lze vnímat do určité míry pozitivně. Kombinace práce a zaměstnání umožňuje vyzkoušet získané dovednosti v praxi a s nabytými zkušenostmi dosáhnout lepší výchozí pozice pro pracovní uplatnění. Na druhé straně příliš velké pracovní zapojení někdy komplikuje úspěšné dokončení studia. Časté střídání, resp. řetězení kratších pracovních smluv formou dohod a období bez práce může ovšem také naznačovat určité obtíže se získáním perspektivního pracovního místa a zaměstnávání absolventů na tzv. sekundárním trhu práce.

Podíváme-li se na formu prvního pracovního uplatnění, resp. druh pracovní smlouvy v rozdělení podle kategorií vzdělání, pak **vyučení absolventi (kategorie H)**, kteří neuvedli pokračování v nástavbovém studiu, **pracovali po vyučení nejčastěji na pracovní smlouvu na dobu určitou (45 %), dalších 33 % zahájilo pracovní dráhu smlouvou na dobu neurčitou. Přibližně 7 % pracovalo dlouhodobě na smlouvu na DPP nebo DPČ, 9 % uvedlo podnikání jako OSVČ a 7 % krátkodobé brigády.**

Obr. 5.5: Na jakou smlouvu jste pracoval ve svém prvním zaměstnání (v % odpovědí podle nejvyššího v současnosti studovaného vzdělání)¹⁸

Ve skupině absolventů s maturitní zkouškou (kategorie M) nebyla forma prvního zaměstnání výrazněji odlišná ve srovnání s vyučenými. Procento zahajujících pracovní dráhu smlouvou na dobu určitou bylo shodné (45 %), mírně nižší podíl maturantů začal pracovat na smlouvu neurčitou (27 %), naopak byl v kategorii maturantů zaznamenán mírně vyšší podíl absolventů, kteří pracovali dlouhodobě na DPP nebo DPČ, případně na brigádách.

¹⁸ Zahnutí jen respondenti, kteří některou z forem pracovní aktivity uvedli. Kategorie L0 není uvedena.

Porovnáme-li absolventy učebních oborů a maturitních oborů, kteří nepokračovali v terciárním vzdělávání z hlediska kvality první pracovní smlouvy, můžeme konstatovat, že obě skupiny absolventů ve svém prvním zaměstnání nejčastěji pracovali na pracovní smlouvu na dobu určitou (45 %). Pracovní smlouvu na dobu neurčitou získali mírně častěji vyučení, rozdíl ovšem není příliš výrazný (33 % oproti 27 % absolventů kategorie M).

Absolventi, kteří pokračují ve studiu na VŠ (případně VOŠ) získali první zaměstnání na smlouvu neurčitou jen v 9 % případů a ve 13 % na smlouvu určitou. Naopak v této skupině převažovaly krátkodobé brigády (53 %) a dlouhodobá práce na DPP a DPČ (19 %). Ve skupině absolventů, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání, tak dochází poměrně často ke kombinaci studia s různými formami zaměstnání. Některou ze sledovaných forem ekonomické aktivity uvedlo téměř 58 % studentů denního studia VŠ, přitom 6,7 % pracovalo jako zaměstnanec v soukromém sektoru, 2,5 % jako zaměstnanec ve státním sektoru, 3,9 % jako OSVČ, 1,3 % uvedla práci v zahraničí a 43,2 % formou přivýdělku (brigády, DPP, DPČ, částečný úvazek). Přibližně 1,3 % čerpala mateřskou dovolenou.

Tab. 5.3: Ekonomická aktivita absolventů středních škol studujících v denním studiu na VŠ v období 3 roky od ukončení studia na SŠ (v % odpovědí ze vzorku absolventů studujících v denním studiu na VŠ, možnost výběru více odpovědí současně)¹⁹

Forma aktivity	Procento absolventů z počtu studujících v denním studiu VŠ, příp. VOŠ
Zaměstnanec v soukromém sektoru	6,7%
Zaměstnanec ve státním sektoru	2,5%
OSVČ	3,9%
Práce v zahraničí	1,3%
Přivýdělek (DPP, brigády, částečný úvazek ...)	43,2%
Ekonomická aktivita celkem	57,6%

Z absolventů studujících v dálkové formě studia uvedlo práci v soukromém sektoru 36 %, práci ve státním sektoru 28 %, práci jako OSVČ 6 % a formou přivýdělku (brigády, částečný úvazek, DPP) 28 %. Poměrně značné procento absolventů středních odborných škol v průběhu studia v terciárním vzdělávání je ekonomicky aktivních a kombinuje různé formy práce a studia.

Tab. 5.4: Ekonomická aktivita absolventů středních škol studujících v dálkovém studiu na VŠ (v % odpovědí ze vzorku absolventů studujících v dálkovém studiu na VŠ, možnost výběru více odpovědí současně)

Forma aktivity	Procento absolventů z počtu studujících v dálkovém studiu VŠ, příp. VOŠ
Zaměstnanec v soukromém sektoru	36,2%
Zaměstnanec ve státním sektoru	27,5%
OSVČ	5,8%
Práce v zahraničí	2,9%
Přivýdělek (DPP, DPČ, brigády, částečný úvazek ...)	27,5%
Ekonomická aktivita celkem	100,0%

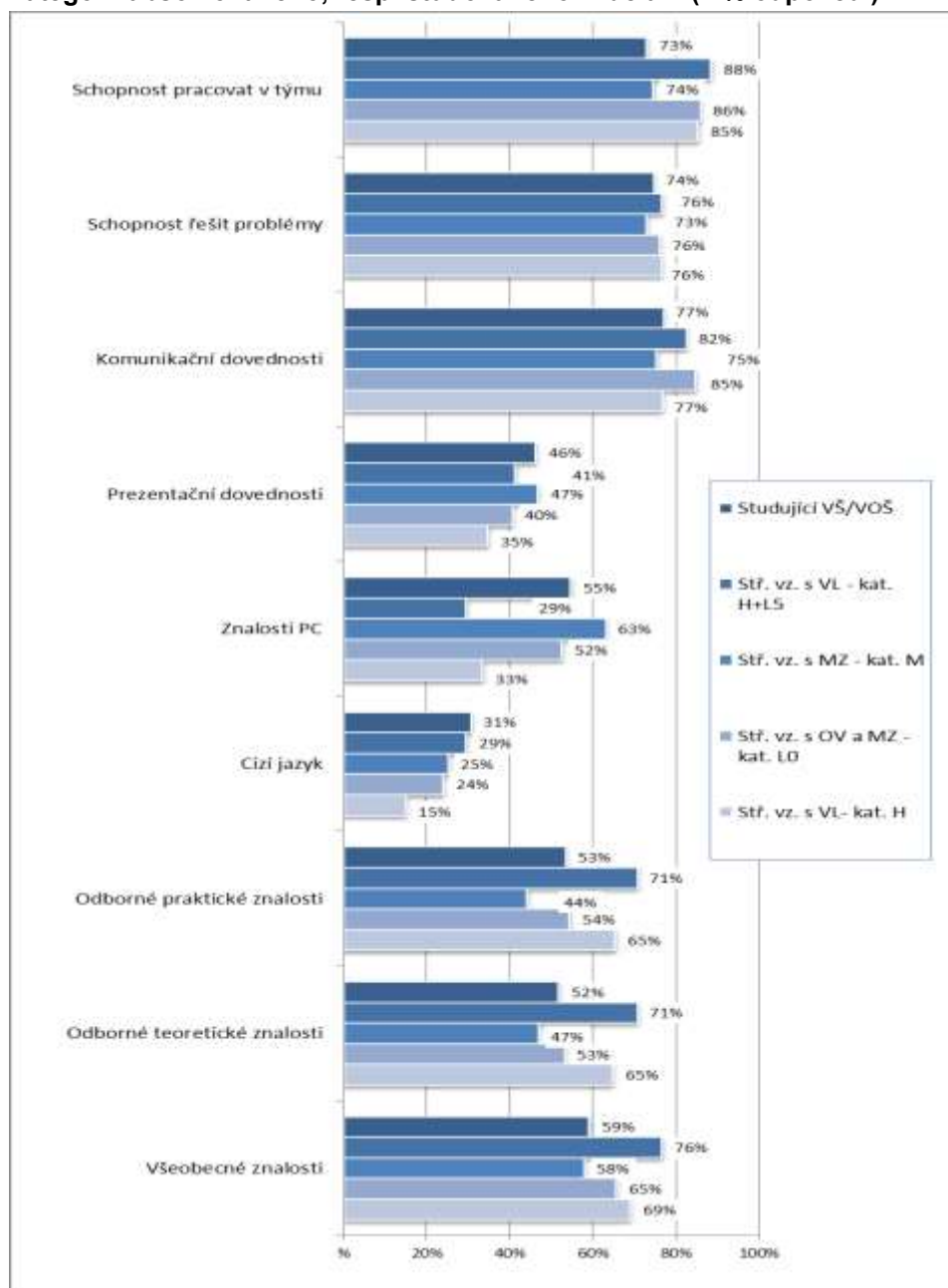
¹⁹ Údaj se vztahuje ke sledovanému období 3 let od ukončení střední školy, v závěru studia může být pracovní aktivita vyšší. N=519.

5.3 VYUŽITÍ ZÍSKANÝCH ZNALOSTÍ A DOVEDNOSTÍ V PRVNÍM ZAMĚŠTNÁNÍ

VYUŽITÍ ZNALOSTÍ A DOVEDNOSTÍ – KATEGORIE VZDĚLÁNÍ

Jaké znalosti a dovednosti absolventi středních škol nejčastěji využili ve svém prvním zaměstnání? Absolventi nejčastěji uváděli, že využili klíčové dovednosti – schopnost pracovat v týmu (73 - 88 %), řešit problémy (74 až 76 %) a komunikační dovednosti (77 - 85 %). K využívaným patřily i všeobecné znalosti, které ve svém prvním zaměstnání podle svého názoru potřebovalo 58 - 76 % absolventů středních škol. Rozdíly mezi sledovanými kategoriemi vzdělání jsou přitom poměrně nízké, i absolventi učebních oborů uváděli, že klíčové dovednosti využívali.

Obr. 5.6: Využití znalostí a dovedností v prvním zaměstnání po ukončení střední školy – podle kategorií absolvovaného, resp. studovaného vzdělání (v % odpovědí)

Zatímco z hlediska využití všeobecných kompetencí, jako jsou schopnost pracovat v týmu, řešit problémy a všeobecné znalosti, nejsou podle vyjádření absolventů mezi sledovanými kategoriemi zásadní rozdíly, větší odlišnosti najdeme v hodnocení využití odborných znalostí a dovedností. Odborné praktické znalosti ve svém prvním zaměstnání využili častěji absolventi učebních oborů (65 %) a učebních oborů s nástavbovým studiem (71 %), než absolventi maturitních oborů (44 %) nebo ti, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání (54 %). Podobně to platí i o odborných teoretických znalostech, které v prvním zaměstnání podle svého vyjádření potřebovalo 65 % vyučených a 71 % vyučených s nástavbou, oproti 47 % absolventů maturitních oborů.

Vyšší míra využití odborných znalostí v kategorii vyučených zřejmě souvisí se skutečností, že vyučení po ukončení střední školy častěji pracují přímo v oboru (45 %) nebo v příbuzném oboru (27 %) než absolventi maturitních oborů, z nichž přímo v oboru začalo po ukončení střední školy pracovat pouze 35 % a v příbuzném oboru 26 % (Trhlíková, 2013)²⁰. Důvodem může být i odlišný charakter práce a větší flexibilita absolventů maturitních oborů. V této souvislosti je třeba zároveň upozornit, že míra nezaměstnanosti absolventů středního vzdělání s MZ se dlouhodobě pohybuje na podstatně nižší úrovni než v kategorii vyučených. Menší uplatnění v oboru je tedy na druhé straně kompenzováno nižší mírou nezaměstnanosti.

Naopak další klíčové dovednosti - znalost práce na PC a znalost cizího jazyka ve svém prvním zaměstnání častěji využili absolventi maturitních oborů než vyučení. Dovednost práce na PC potřebovalo podle svého vyjádření v prvním zaměstnání 63 % absolventů maturitních oborů kategorie M, resp. 55 % absolventů, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání, oproti 33 % v kategorii vyučených a 29 % v kategorii vyučených s nástavbou. Znalost cizího jazyka uplatnilo v prvním zaměstnání jen 15 % vyučených a 25 % absolventů s MZ kategorie M a 31 % studujících zároveň na terciární úrovni vzdělávání.

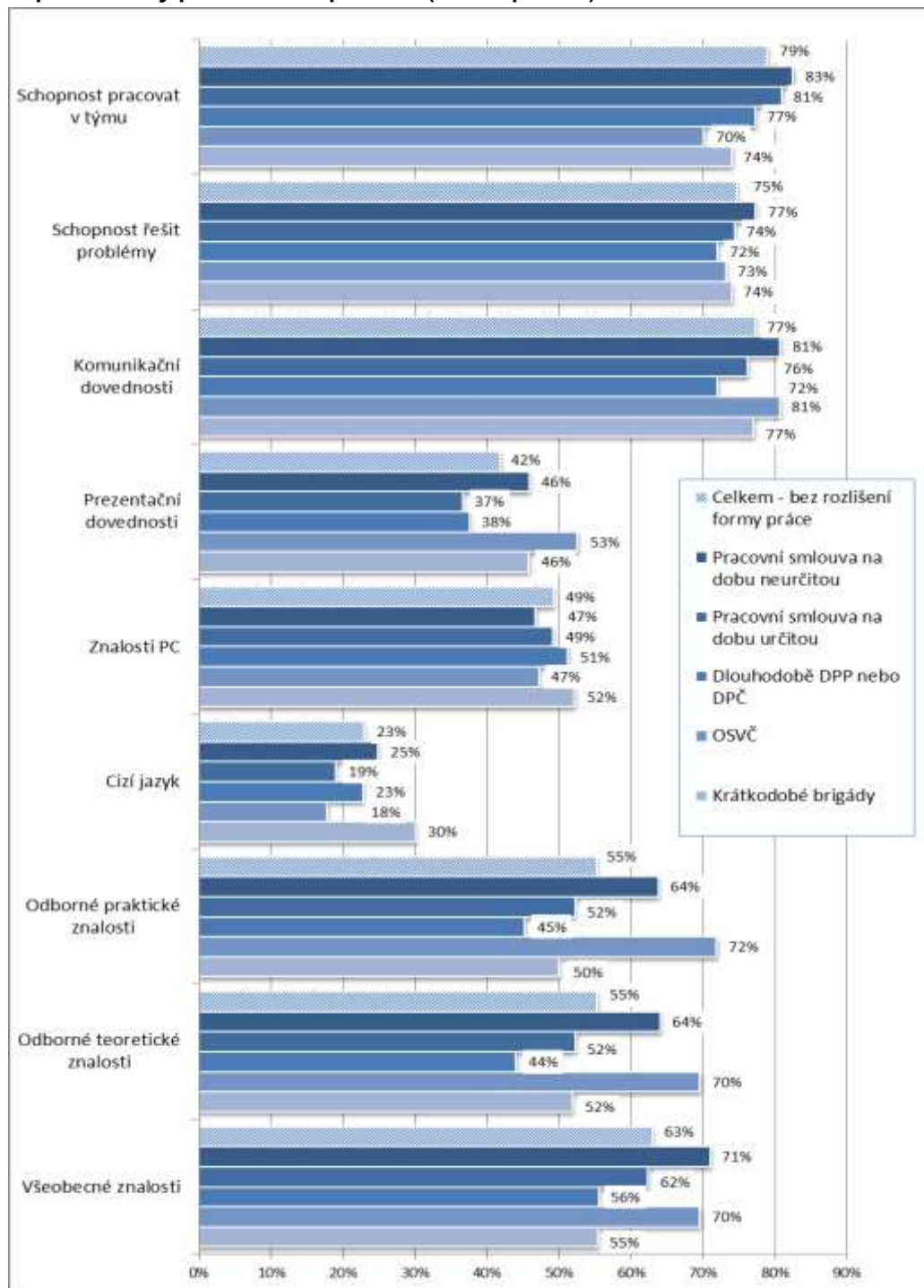
VYUŽITÍ ZNALOSTÍ A DOVEDNOSTÍ – FORMA PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ

Jiný pohled na využití kompetencí ukazuje následující graf, který dává využití kompetencí do souvislosti s charakterem práce a formou pracovního uplatnění. Podle tohoto rozdělení **schopnost pracovat v týmu** využívali nejvíce absolventi pracující na pracovní smlouvu na dobu určitou nebo neurčitou (83 %, resp. 82 %), nejméně často absolventi pracující jako OSVČ (70 %). Naopak **prezentační dovednosti** nejčastěji potřebovali právě absolventi pracující jako OSVČ (53 %), nejméně často ti, kteří pracovali na dohodu o provedení práce nebo pracovní činnosti nebo dohodu o provedení práce (37 %). **Schopnost řešit problémy** uváděli jako potřebnou ve svém prvním zaměstnání přibližně tři čtvrtiny absolventů středních škol bez rozdílu jejich pracovní aktivity. Podobně to platí i o **komunikačních dovednostech**. **Znalost práce na PC** využívala ve svém prvním zaměstnání téměř polovina dotázaných absolventů, a to ve všech sledovaných formách uplatnění, včetně krátkodobých brigád. **Cizí jazyk** využívali relativně nejčastěji absolventi, kteří pracovali brigádně (30 %). To je zřejmě způsobeno skutečností, že tuto formu přivýdělku volí častěji absolventi studující v terciárním vzdělávání, kteří jsou jazykově lépe vybavení.

²⁰ Trhlíková, J.: Využití kvalifikace absolventů středních škol na trhu práce. Praha: NÚV, 2013. Údaje se vztahují k podílům absolventů pracujících po ukončení střední školy v oboru a mimo obor při vyloučení krátkodobých brigád.

Odborné teoretické znalosti využili nejčastěji OSVČ (72 %) a dále **absolventi pracující na smlouvu na dobu neurčitou** (70 %). Podobné výsledky platí i pro **odborné teoretické znalosti** i **všeobecné znalosti**. **Nejčastěji je tedy potřebovali absolventi, kteří získali stálé zaměstnání**, případně zahájili **podnikání jako OSVČ**.

Obr. 5.7: Využití znalostí a dovedností v prvním zaměstnání po ukončení střední školy – podle formy pracovního uplatnění (v % odpovědí)

6. SOUČASNÉ PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL (3 ROKY OD UKONČENÍ SŠ)

Zatímco v předchozím textu jsme se soustředili na období bezprostředně po ukončení studia a vstupu absolventů na trh práce, v následujícím textu se zaměříme na pracovní uplatnění absolventů středních škol s odstupem tří let od ukončení studia na střední škole.

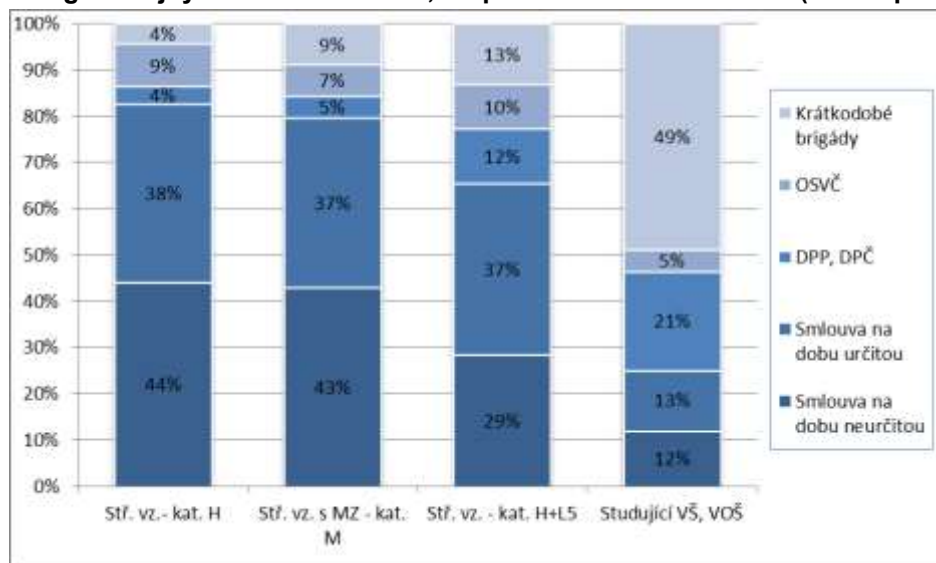
6.1 FORMA PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ

Povaha pracovních smluv prozrazuje, jak proces stabilizace v zaměstnání po třech letech aktivního života pokračuje. Smlouvy na dobu určitou a přechodnou jsou uzavírány spíše na začátku profesní dráhy a jejich zachování může signalizovat zařazení absolventů do nejistých segmentů trhu práce, ve kterých se kumuluje větší riziko ztráty zaměstnání, nízký plat a malé vyhlídky na postup.

Z výsledků šetření vyplývá, že podíl mladých v zaměstnání, kterým se podařilo získat smlouvu na dobu neurčitou, se ve sledovaném období zvyšoval. V kategorii vyučených absolventů stoupl z 33 % v období po ukončení studia na střední škole na přibližně 44 % po 3 letech na trhu práce. V kategorii středního vzdělání s maturitní zkouškou se u absolventů, kteří nepokračovali v terciárním vzdělávání, zvýšil z 27 % rovněž na 43 %. Podobně se v obou kategoriích vyvíjely i podíly absolventů pracujících na smlouvu určitou. V kategorii vyučených klesly ze 45 % na 38 % a v kategorii absolventů maturitních oborů (kteří nepokračovali ve VŠ studiu) ze 45 % na 37 %.

Podíl absolventů pracujících jako OSVČ vzrostl ve sledovaném období jen mírně, a to ze 7 % u vyučených na 9 %, a v kategorii středního vzdělání s maturitní zkouškou z 5 % na 7 %. Ve skupině absolventů, kteří pokračují v terciárním vzdělávání, nedošlo mezi pracovní aktivitou po ukončení střední školy a současným uplatněním po 3 letech k velkým posunům; jen mírně se zvýšil podíl pracujících na pracovní smlouvu na dobu neurčitou (z 9 % na 12 % a dlouhodobě pracujících na DPP nebo DPČ z 19 % na 21 %).

Obr. 6.1: Formy současného pracovního uplatnění (3 roky od ukončení studia na SŠ) – podle kategorií nejvyššího dosaženého, resp. studovaného vzdělání (v % odpovědí)

Porovnáme-li tedy kategorii absolventů učebních a maturitních oborů, kteří nepokračovali po ukončení střední školy v dalším studiu, pak proces stabilizace v zaměstnání z hlediska pracovních smluv postupoval v období 3 let od ukončení

střední školy obdobným způsobem. Podíly absolventů pracujících na smlouvu na dobu určitou i neurčitou dosáhly po třech letech od ukončení studia na střední škole (u absolventů, kteří nepokračovali ve vzdělávání) prakticky stejné úrovně. U vyučených, kteří pokračovali v nástavbovém studiu v období 3 let od vyučení, se projevuje posun oproti vyučeným, kteří vstoupili na trh práce a podíl pracujících na smlouvu na dobu neurčitou je nižší (29 %). U absolventů pokračujících v terciárním vzdělávání převažuje 3 roky od ukončení studia na střední škole pracovní aktivita formou krátkodobých brigád (49 %), či dlouhodobých smluv na DPP nebo DPČ (21 %).

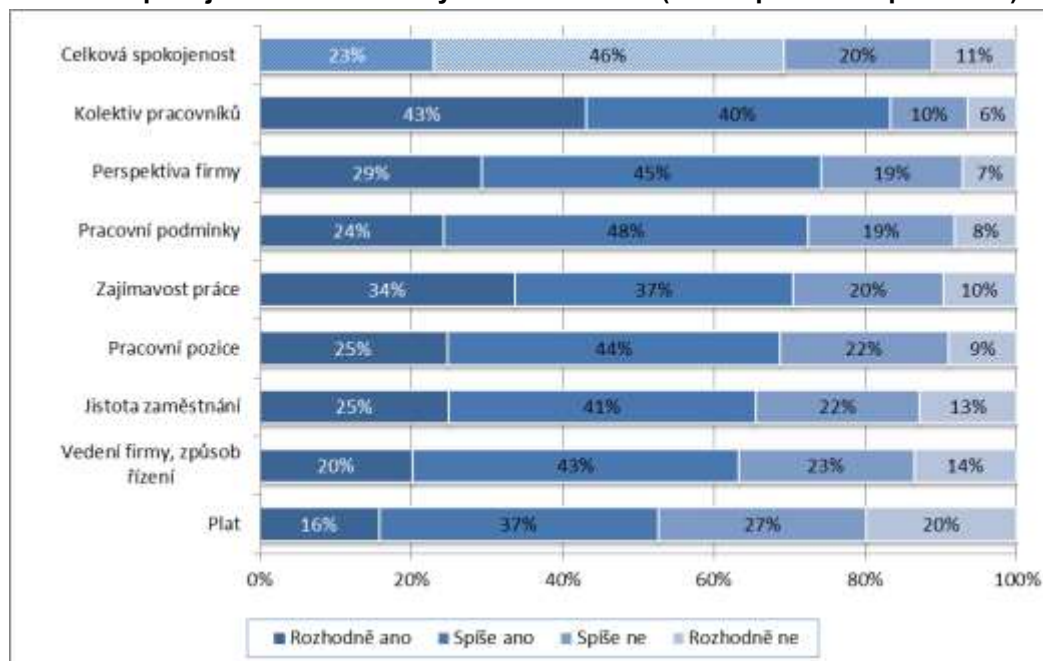
6.2 SPOKOJENOST ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL V SOUČASNÉM ZAMĚSTNÁNÍ

Jednou z otázek, které byly součástí šetření, bylo zhodnocení spokojenosti absolventů středních škol v zaměstnání.

Zaměříme-li se nejprve na celkový pohled na spokojenost absolventů v současném zaměstnání, tedy v období tří let od ukončení studia na střední škole, můžeme konstatovat, že v rámci sledovaného vzorku absolventů středních škol vyjádřilo spokojenost se současným zaměstnáním přibližně 69 % z nich, přitom 23 % uvedlo, že je rozhodně spokojeno a 46 % spíše spokojeno. Přibližně pětina (20 %) je spíše nespokojena a 11 % rozhodně nespokojeno.

Z hlediska jednotlivých aspektů spokojenosti a jejich pořadí vyjádřili absolventi středních škol ve sledovaném období **největší spokojenost s pracovním kolektivem** (83 %, z toho 43 % rozhodně spokojeno a 40 % spíše spokojeno). Dále, a to je vzhledem k ekonomické krizi poměrně překvapivé, uvádějí poměrně **vysokou spokojenost s perspektivou firmy, ve které pracují** (74 %, z toho 29 % rozhodně spokojeno a 45 % spíše spokojeno). Na obdobné úrovni je pak i **spokojenost s pracovními podmínkami** (72 %, 24 % rozhodně spokojeno a 48 % spíše spokojeno) a **zajímavostí práce** (70 %, z toho 34 % rozhodně spokojeno a 37 % spíše spokojeno).

Obr. 6.2: Spokojenost se současným zaměstnáním (v % odpovědí respondentů)

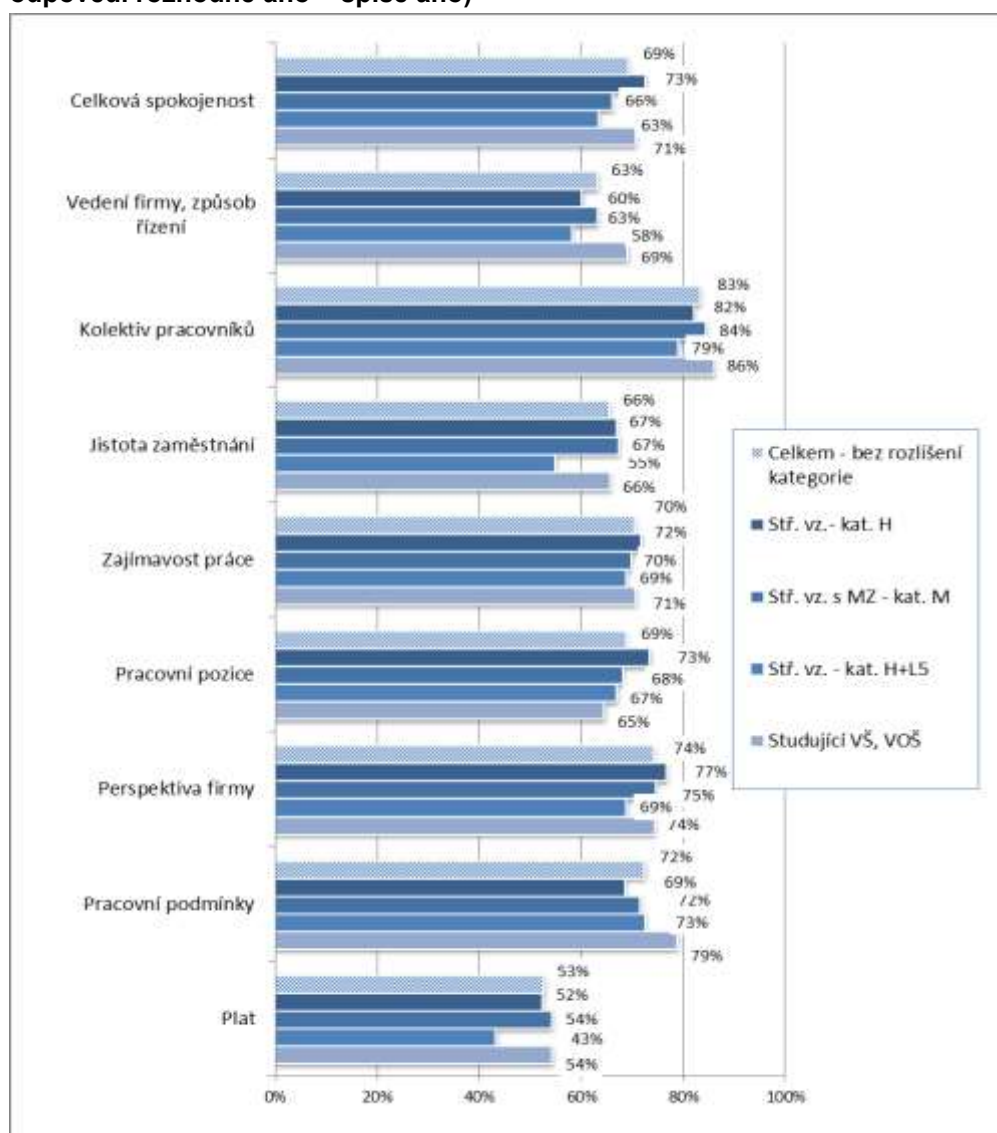
Spokojenost pak převažuje i se zastávanou pracovní pozicí, i když podíl rozhodně spokojených je nižší (69 %, 25 % rozhodně spokojeno a 44 % spíše spokojeno). Mírně nižší je pak spokojenost s jistotou zaměstnání (66 %, z toho jen 25 % rozhodně spokojeno) a poměrně kriticky se staví i ke způsobu vedení a řízení firem (63 %, 20 % rozhodně

spokojeno a 43 % spíše spokojeno). U těchto aspektů můžeme předpokládat negativní vliv ekonomické krize, resp. recese. Nejméně spokojeni jsou absolventi **s platovými podmínkami** (53 %), protom rozhodně spokojeno je jen 16 % dotázaných a spíše spokojeno kolem 37 % z nich.

Spokojenost v zaměstnání podle kategorií vzdělání

Zaměříme-li se na rozdíly v míře spokojenosti s jednotlivými aspekty zaměstnání v rozdělení podle kategorií vzdělání, pak z hlediska celkové spokojenosti se maturitní a nematuritní úrovně vzdělání od sebe výrazně neliší. Největší celkovou spokojenost v zaměstnání vyjádřili v období 3 roky od ukončení střední školy vyučení, kteří dále nepokračovali v nástavbovém studiu (73 %), dále pak absolventi maturitních oborů kategorie M (66 %). Mírně nižší spokojenost vyjádřili vyučení, kteří pokračovali v nástavbovém studiu (63 %).

Obr. 6.3: Spokojenost se současným zaměstnáním – v rozdělení podle kategorií vzdělání (v % odpovědí rozhodně ano + spíše ano)²¹

²¹ Kategorie L0 není zahrnuta vzhledem k nízkému počtu respondentů, kteří odpověděli na tuto otázku (26).

Vyšší spokojenost pak vyjadřují absolventi, kteří pokračují ve studiu VŠ, resp. VOŠ. Jejich situace je ale specifická, vzhledem k tomu, že zhruba polovina z nich pracuje pouze krátkodobě na brigádách a pětina na smlouvy na DPP, resp. DPČ. Z tohoto důvodu tuto kategorii posuzujeme zvlášť.

Podíváme-li se na další aspekty spokojenosti podle kategorií vzdělání, můžeme konstatovat, že pokud nezahrneme kategorii studujících VŠ, VOŠ, ve většině aspektů se spokojenost absolventů učebních a maturitních oborů neliší nějak významně. Poměrně nízké rozdíly najdeme ve **spokojenosti absolventů s vedením firem a způsobem řízení**, kterou vyjadřuje 58 - 63 % absolventů, a spokojenosti s **kolektivem pracovníků** (79 - 83 %), dále i z hlediska **jistoty zaměstnání** (kolem 66 %, s výjimkou vyučených s nástavbovým studiem, kde je nižší) a **zajímavosti práce** (69 - 72 %). Ve spokojenosti s pracovní pozicí opět nebyly zjištěny významné rozdíly, nejspokojenější jsou vyučení, podíl rozhodně spokojených je ovšem mírně vyšší u absolventů maturitních oborů kategorie M. Absolventi v kategorii vyučených vyjadřují mírně nižší **spokojenost s pracovními podmínkami** - 69 %, přitom jen 20 % uvádí, že je rozhodně spokojeno, zatímco v kategorii absolventů maturitních oborů je podíl spokojených 72 % a z toho rozhodně spokojených 26 %. Stejnou míru spokojenosti s pracovními podmínkami jako absolventi kategorie M, tedy mírně vyšší pak vyjadřují i vyučení, kteří absolvovali nástavbové studium.

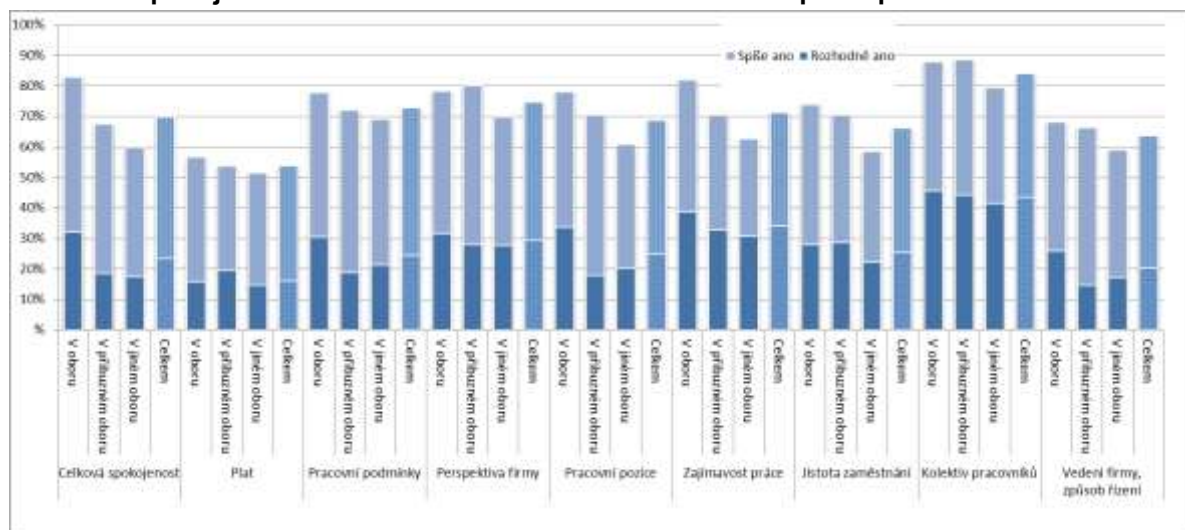
Spokojenost s **platovým ohodnocením** je celkově nižší než spokojenost s jinými aspekty zaměstnání. Absolventi maturitní úrovně kategorie M a učebních oborů kategorie H se od sebe opět výrazně neliší, mírně spokojenější jsou absolventi maturitních oborů (častější odpověď spíše ano) zatímco nejméně spokojeni jsou absolventi učebních oborů s nástavbou, kteří častěji uvádí odpověď spíše ne.

Spokojenost v zaměstnání podle pracovního uplatnění v oboru

Vzhledem k tomu, že vysoké procento absolventů středních škol se uplatňuje mimo vystudovaný obor, je vhodné posoudit i jejich spokojenost v zaměstnání ve vazbě na skutečnost, zda absolvent pracuje v oboru, který absolvoval, nebo mimo vystudovaný obor.

Z uvedeného obrázku je zřejmé, že absolventi středních škol pracující ve svém oboru jsou z pohledu většiny sledovaných aspektů práce spokojenější než absolventi, kteří pracují mimo vystudovaný obor. Tato skutečnost naznačuje, že značná část odlivu absolventů mimo obor je v současnosti spíše vynuceným krokem než odchodem za lepším platem nebo pracovními podmínkami.

Obr. 6.4: Spokojenost v současném zaměstnání - v rozdělení podle práce v oboru

Významný rozdíl se ukazuje zejména u celkové spokojenosti, kterou vyjádřilo 83 % dotázaných absolventů pracujících ve svém oboru (z toho 32 % rozhodně spokojených), oproti 60 % pracujících v jiném než vystudovaném oboru (z toho pouze 18 % rozhodně spokojených). Vyšší spokojenost vyjadřují absolventi, kteří získali uplatnění ve svém oboru i v **hodnocení pracovních podmínek** (78 % oproti 69 %, přitom 31 % rozhodně ano oproti 21 % pracujícím v jiném oboru), dále ve spokojenosti **s obsazenou pracovní pozicí** (78 % spokojených oproti 61 %) i **jistotě zaměstnání** (74 % oproti 58 %), což ukazuje, že odchod do jiného oboru je zřejmě spojen i s prací v horších pracovních podmínkách, na nižších pozicích a v méně jistém zaměstnání.

Odchod do jiného oboru s sebou **přináší nižší spokojenost i v sociálních aspektech pracovního uplatnění**; absolventi pracující mimo obor vyjadřují mírně nižší spokojenost i s kolektivem spolupracovníků (88 % oproti 79 %) a s vedením firmy (68 % oproti 59 %).

Naopak spokojenost s platovými podmínkami a perspektivou firmy se u absolventů pracujících v oboru oproti absolventům uplatňujícím se mimo obor příliš výrazně neliší.

Tab. 6.1: Aspekty spokojenosti v zaměstnání - podle práce v oboru (v % odpovědí)

		Rozhodně ano	Spíše ano	Rozhodně ano + spíše ano
Celková spokojenost	V oboru	32%	51%	83%
	V příbuzném oboru	19%	49%	67%
	V jiném oboru	18%	42%	60%
	Celkem	23%	46%	70%
Plat	V oboru	16%	41%	57%
	V příbuzném oboru	20%	34%	54%
	V jiném oboru	15%	37%	51%
	Celkem	16%	38%	54%
Pracovní podmínky	V oboru	31%	47%	78%
	V příbuzném oboru	19%	53%	72%
	V jiném oboru	21%	48%	69%
	Celkem	25%	48%	73%
Perspektiva firmy	V oboru	32%	46%	78%
	V příbuzném oboru	28%	52%	80%
	V jiném oboru	28%	42%	70%
	Celkem	29%	45%	75%
Pracovní pozice	V oboru	34%	44%	78%
	V příbuzném oboru	18%	52%	70%
	V jiném oboru	20%	41%	61%
	Celkem	25%	44%	69%
Zajímavost práce	V oboru	39%	43%	82%
	V příbuzném oboru	33%	38%	70%
	V jiném oboru	31%	32%	63%
	Celkem	34%	37%	71%
Jistota zaměstnání	V oboru	28%	46%	74%
	V příbuzném oboru	29%	42%	70%
	V jiném oboru	22%	36%	58%
	Celkem	25%	41%	66%
Kolektiv pracovníků	V oboru	46%	42%	88%
	V příbuzném oboru	44%	44%	89%
	V jiném oboru	42%	38%	79%
	Celkem	44%	40%	84%
Vedení firmy, způsob řízení	V oboru	26%	42%	68%
	V příbuzném oboru	15%	52%	66%
	V jiném oboru	17%	42%	59%
	Celkem	20%	43%	64%

SPOKOJENOST ABSOLVENTŮ PODLE UPLATNĚNÍ V OBORU I KATEGORIE VZDĚLÁNÍ

V následujícím textu se podrobněji zaměříme na otázku, jaká je spokojenost absolventů středních škol v zaměstnání nejen podle práce v oboru, ale i kategorie vzdělání. V kategorii vyučených (kteří nepokračovali v nástavbovém studiu), **vyjádřilo celkovou spokojenost se zaměstnáním 86 % dotázaných pracujících v oboru (z toho 35 % je rozhodně spokojeno a 51 % spíše spokojeno) zatímco jen 65 % z těch, kteří pracovali ve zcela jiném oboru (20 % rozhodně spokojeno a 45 % spíše spokojeno). Rozdíl tedy činí 21 p. b. V kategorii absolventů maturitních oborů (kategorie M, kteří nepokračovali v terciárním vzdělávání) je celková spokojenost podle toho, zda absolvent pracuje v oboru nebo mimo obor, obdobná - 81 % spokojených pracujících v oboru oproti 57 %.**

Absolventi pracující mimo obor jsou tedy jak v kategorii vyučených, tak i absolventů maturitních oborů (bez pokračování ve studiu) ve sledovaném období 3 let od ukončení střední školy výrazně spokojenější, pokud se jim podařilo získat práci v oboru. Pokles podílu absolventů vyjadřujících celkovou spokojenost v případě, že se uplatní ve zcela jiném než vystudovaném oboru, je přitom obdobný.

Tab. 6.2: Celková spokojenost v zaměstnání – podle práce v oboru – vybrané kategorie (dosaženého) vzdělání²² (v % odpovědí)

Stř. vz. s MZ - kat. M	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Celkový součet
V oboru	35%	46%	9%	10%	100%
V příbuzném oboru	22%	49%	24%	5%	100%
V jiném oboru	19%	38%	28%	15%	100%
Celkový součet	24%	42%	22%	12%	100%
Stř. vz. s VL - kat. H	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Celkový součet
V oboru	35%	51%	10%	5%	100%
V příbuzném oboru	14%	48%	29%	10%	100%
V jiném oboru	20%	45%	21%	14%	100%
Celkový součet	26%	48%	17%	9%	100%

6.3 STABILITA ABSOLVENTŮ V ZAMĚSTNÁNÍ A DŮVODY ZMĚNY ZAMĚSTNÁNÍ

STABILITA ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL V ZAMĚSTNÁNÍ

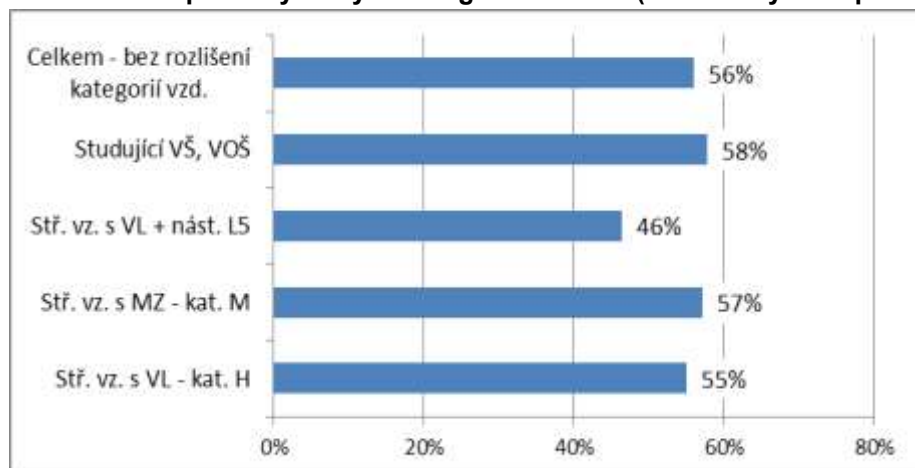
Jedním z důležitých ukazatelů úspěšnosti přechodu na trh práce je stabilita v zaměstnání. Zatímco v období ekonomického růstu byly změny zaměstnání motivovány převážně získáním výhodnějších pracovních nebo platových podmínek a příliš časté fluktuace byly v tomto kontextu hodnoceny negativně jako výraz neloajality, příp. neserióznosti pracovníka, v současném období ekonomické krize je třeba vnímat problém stability v zaměstnání odlišně. Časté změny zaměstnání mohou naznačovat, že se absolventovi nepodařilo získat perspektivní zaměstnání s odpovídajícími pracovními nebo platovými podmínkami, případně,

²² Nejsou zahrnuti absolventi maturitních oborů pokračující v terciárním vzdělávání ani absolventi učebních oborů, kteří pokračovali v nástavbovém studiu.

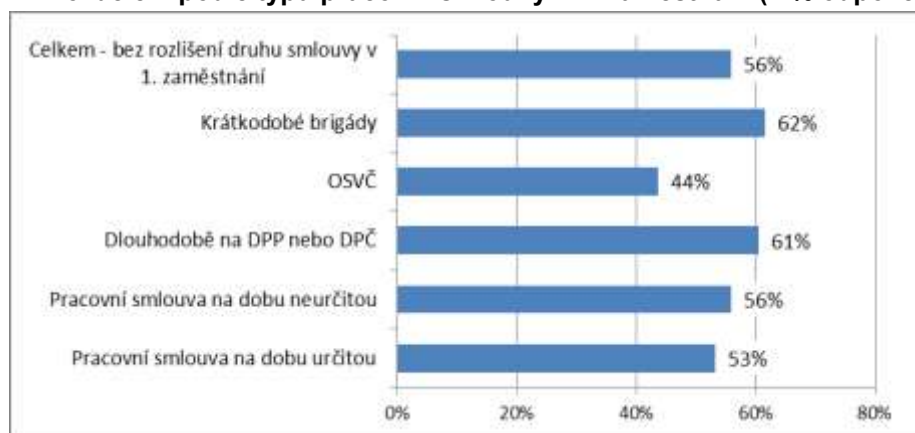
že se pohybuje na nejistých pozicích sekundárního trhu práce, pro který jsou charakteristické dočasné smlouvy, nestabilní pozice, fragmentovaná pracovní kariéra, případně i opakovaná nezaměstnanost. V situaci ekonomické krize mohou častější změny zaměstnání souviset i s ekonomickým propadem hospodářského odvětví nebo oboru, ve kterém se absolvent pohybuje, a může být tedy reakcí na opakované finanční problémy zaměstnavatelů a snahu najít si perspektivnější a stabilnější pracovní uplatnění.

Zaměříme-li se na současnou situaci, pak v období 3 let od ukončení střední školy změnilo v rámci sledovaného vzorku zaměstnání 56 % dotázaných²³. V kategorii vyučených (bez pokračování v nástavbovém studiu) změnila v období 3 let od ukončení střední školy zaměstnání více než polovina dotázaných (55 %), v kategorii absolventů maturitních oborů – kategorie M (kteří neuvedli pokračování v terciárním vzdělání) bylo procento těch, kteří ve sledovaném období změnili zaměstnání obdobné (57 %). Nejméně často změnili zaměstnání vyučení, kteří pokračovali v nástavbovém studiu, což je zřejmě způsobeno pozdějším vstupem na trh práce. V kategorii absolventů pokračujících v terciárním vzdělávání, kteří jsou častěji zaměstnání formou brigád nebo smluv na DPP a DPČ, byly změny zaměstnání v uvedeném období relativně častější (58 %). Rozdíly mezi sledovanými kategoriemi jsou tedy nízké.

Obr. 6.5: Změny zaměstnání v období 3 let od ukončení studia na střední škole – v rozdělení podle vybraných kategorií vzdělání (v % kladných odpovědí)

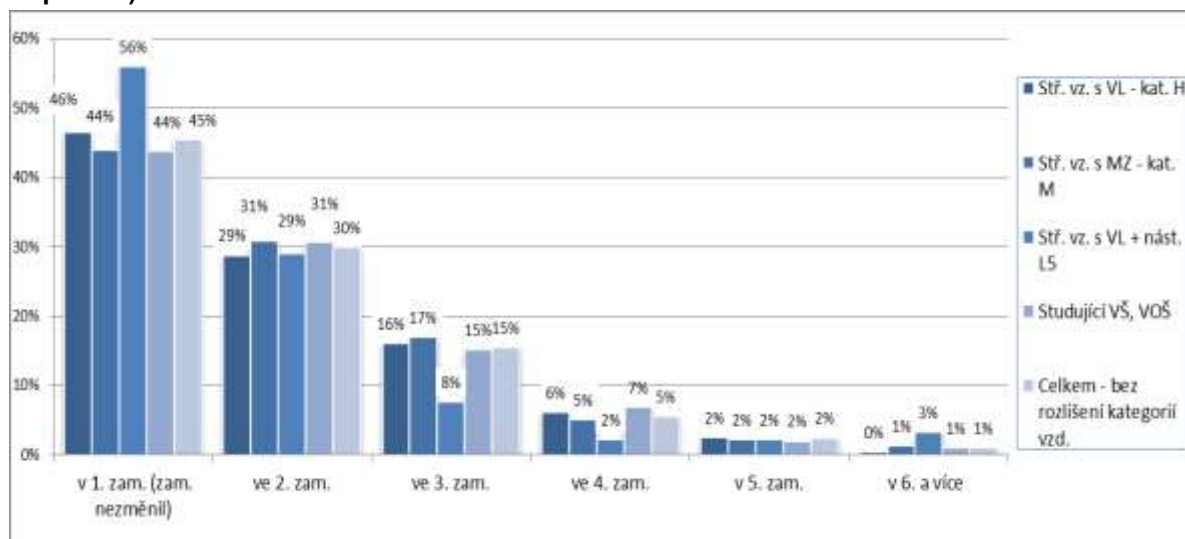
Obr. 6.6: Změny zaměstnání v období 3 let od ukončení studia na střední škole – v rozdělení podle typu pracovní smlouvy v 1. zaměstnání (v % odpovědí)

²³ Z respondentů, kteří uvedli, že vykonávali některou ze sledovaných forem ekonomické aktivity.

Nejméně často změnili zaměstnání absolventi, kteří po ukončení studia získali pracovní smlouvu na dobu určitou - 53 %. Jen mírně častěji pak měnili zaměstnání absolventi, kteří po ukončení střední školy začali pracovat na pracovní smlouvu na dobu neurčitou (56 %). Absolventi, kteří po ukončení střední školy pracovali pouze brigádně nebo na DPČ, změnili zaměstnání nejčastěji (62 %).

Obr. 6.7: Změny zaměstnání - v kolikátém zaměstnání absolvent pracuje v období 3 let od ukončení studia na střední škole - v rozdělení podle vybraných kategorií vzdělání (v % odpovědí)

Ve sledovaném období 3 let od ukončení střední školy pracovalo kolem 45 % dotázaných absolventů středních škol ve svém prvním zaměstnání, přibližně 30 % dotázaných ve svém druhém zaměstnání a 15 % uvedlo, že pracují ve třetím zaměstnání. Kolem 8 % dotázaných absolventů uvedlo, že změnili zaměstnání více než 3krát ve sledovaném období 3 let a pracují tedy minimálně ve 4. zaměstnání, což může naznačovat méně stabilní pozici na trhu práce.

Doba vstupu na trh práce závisí i na další vzdělávací dráze, proto jsme opět sledovali odděleně kategorie absolventů, kteří pokračovali ve studiu. Porovnáme-li jednotlivé kategorie, pak ve svém prvním zaměstnání pracovalo ve sledovaném období 3 let od ukončení střední školy 46 % vyučených a 44 % absolventů středních odborných škol s maturitní zkouškou (z těch, kteří nepokračovali v dalším vzdělávání). V kategorii vyučených, kteří pokračovali v nástavbovém studiu, byl zřejmě z důvodu pozdějšího vstupu na trh práce podíl pracujících ve svém prvním zaměstnání vyšší (56 %). V zásadě tedy kolem tří čtvrtin dotázaných absolventů změnilo zaměstnání v období 3 let od ukončení studia na střední škole nejvýše jednou, přitom mezi sledovanými kategoriemi nebyly z hlediska stability v zaměstnání zjištěny větší rozdíly.

DŮVODY ZMĚNY ZAMĚSTNÁNÍ

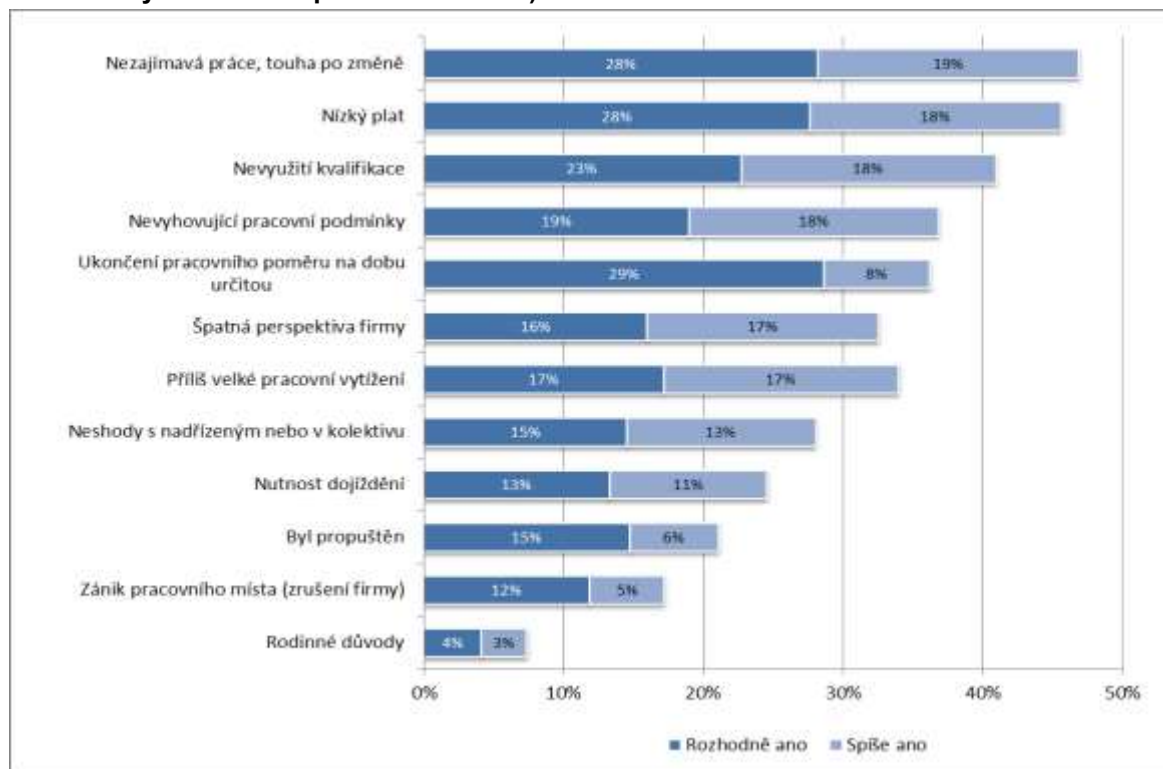
Stabilita pracovníků v zaměstnání je ovlivňována celou řadou vnějších i vnitřních faktorů. Jedním z důležitých faktorů je spokojenost nebo nespokojenost v zaměstnání. V situaci ekonomické krize ovšem můžeme očekávat, že častěji dochází i k vynuceným odchodům z důvodu snižování stavu zaměstnanců nebo zániku firem. V rámci tohoto šetření byly sledovány jak změny zaměstnání vyplývající z osobní iniciativy pracovníka ve směru aktivní snahy o zlepšení platových nebo pracovních podmínek nebo rozvoje kariéry, tak i vynucené změny. Konkrétně reakce na nepříznivou situaci ve firmě nebo odvětví a dále i vnější příčiny související se zánikem a rušením pracovních míst nebo ukončením pracovní smlouvy na dobu určitou.

Z hlediska „tvrdých vnějších důvodů“ bylo nejčastějším důvodem pro odchod k jinému zaměstnavateli skončení pracovního poměru na dobu určitou (29 % uvedlo rozhodně ano, 8 % spíše ano). Získání pracovní smlouvy na dobu určitou tedy představuje významnou nejistotu z hlediska možnosti pokračování profesní dráhy u prvního zaměstnavatele. Na druhou stranu k **nejfrekventovanějším důvodům změny zaměstnání patřily důvody související s rozvojem kariéry a zlepšení platových a pracovních podmínek**. K nejčastěji uváděným důvodům **se řadily: nezajímavá práce a touha po změně (47 %) a nízký plat (46 %)**. Dalšími významnými důvody bylo **nevyužití kvalifikace** (41 %, z toho 23 % rozhodně ano a 18 % spíše ano), které ukazuje snahu absolventů po kariérovém posunu a získání kvalifikovanějšího pracovního místa, a také **nevyhovující pracovní podmínky** (37 %, z toho 19 % rozhodně ano a 18 % spíše ano). Zde je ovšem třeba připomenout, že při výběru více odpovědí současně se mohou vnější objektivní a subjektivní důvody vzájemně kombinovat a ovlivňovat a nespokojenost na straně absolventa tak nemusela být jediným ani nejdůležitějším impulzem pro změnu zaměstnání.

Zajímavé je, že k relativně častým důvodům hledání jiného zaměstnání patří i **příliš velké pracovní zatížení, které ovlivnilo 34 % dotázaných** (z toho 17 % rozhodně ano a 17 % spíše ano). Nepříznivá situace v této oblasti může být vedlejším efektem souvisejícím s omezováním pracovních míst. Nezanedbatelnými důvody jsou i **neshody s nadřízenými nebo v kolektivu** (28 % dotázaných, z toho 15 % rozhodně ano a 13 % spíše ano).

Další skupinu tvoří důvody související s ekonomickou krizí, resp. s omezováním pracovních míst. **Špatnou perspektivu firmy** jako jeden z důvodů uvedlo 33 % dotázaných (z toho 16 % rozhodně ano a 17 % spíše ano). Pro přibližně 21 % absolventů bylo důvodem změny zaměstnání **rozházání pracovního poměru ze strany zaměstnavatele**, tedy **propuštění** a pro 17 % **zánik pracovního místa, resp. zrušení firmy**.

Obr. 6.8: Důvody, které vedly ke změně zaměstnání (v % odpovědí rozhodně ano + spíše ano, možnost výběru více odpovědí současně)

Tab. 6.3: Důvody změny zaměstnavatele - vybrané kategorie (dosaženého, resp. studovaného) vzdělání (v % odpovědí)

	Stř. vz. s VL - kat. H	Stř. vz. s MZ - kat. M	Stř. vz s VL + nást. L5	Studující VŠ, VOŠ	Celkový součet
Ukončení prac. poměru na dobu určitou	36%	37%	33%	37%	36%
Zánik pracovního místa (zrušení firmy)	19%	17%	16%	11%	17%
Byl propuštěn	30%	21%	24%	6%	21%
Nízký plat	55%	50%	33%	38%	46%
Špatná perspektiva firmy	40%	32%	33%	25%	33%
Nezajímavá práce, touha po změně	40%	51%	44%	54%	47%
Nevyužití kvalifikace	28%	47%	31%	56%	41%
Příliš velké pracovní vytížení	35%	33%	44%	31%	34%
Nevyhovující pracovní podmínky	43%	36%	33%	33%	37%
Nutnost dojíždění	31%	19%	38%	17%	25%
Rodinné důvody	9%	7%	13%	3%	7%
Neshody s nadřízeným nebo v kolektivu	33%	35%	29%	16%	28%

Porovnáme-li důvody změny práce ve sledovaném období, pak můžeme konstatovat, že z hlediska nejfrekventovanějšího „tvrdého důvodu“, kterým je ukončení pracovního poměru na dobu určitou, se sledované kategorie téměř neliší. V kategorii vyučených uvedlo tento důvod (při možnosti výběru více odpovědí) 36 % a v kategorii absolventů maturitních oborů nepokračujících v terciárním vzdělávání 37 % dotázaných. Toto zjištění koresponduje se skutečností, že v rámci sledovaného vzorku absolventi obou uvedených kategorií zahájili pracovní dráhu z hlediska poměru pracovních smluv na dobu určitou i neurčitou téměř shodně. Podobná situace je v obou kategoriích i u zániku pracovního místa, který jako důvod odchodu ze zaměstnání uvedlo 19 % vyučených a 17 % absolventů maturitních oborů nepokračujících ve vzdělávání. Nejméně často se tento důvod vyskytl u absolventů studujících v terciárním vzdělávání. Důvodem ovšem může být odlišný charakter pracovních úvazků uzavíraných převážně na kratší dobu.

Naopak určité rozdíly mezi sledovanými kategoriemi nacházíme v zastoupení některých dalších důvodů pro odchod ze zaměstnání. V kategorii vyučených je častějším důvodem odchodu ze zaměstnání propuštění z firmy (30 % oproti 21 %), dále špatná perspektiva firmy (40 % oproti 32 %) a nevyhovující pracovní podmínky (43 % oproti 36 %). Mírně častěji uváděli vyučení jako jeden z důvodů odchodu k jinému zaměstnavateli nízký plat (55 % oproti 50 %). Naopak u absolventů maturitních oborů nepokračujících v terciárním vzdělávání jsou frekventovanějšími důvody změny - nezajímavá práce a touha po změně (51 % oproti 41 %) a nevyužití kvalifikace (47 % oproti 28 %).

Porovnáme-li uvedené výsledky se šetřením realizovaným v NÚOV (Burda, V., Festová, J., Úlovcová, H., Vojtěch, J., 2003), můžeme konstatovat, že některé základní tendence zůstávají stejné. I v roce 2003 byla výška platu mírně častěji uváděna jako

důvod změny zaměstnavatele u vyučených než u absolventů maturitních oborů, zatímco nevyužití kvalifikace bylo častěji důvodem v kategorii absolventů maturitních oborů.²⁴ Podrobnější srovnání v kategorii vyučených poskytuje další šetření NÚOV mapující situaci vyučených absolventů v období 3 let po ukončení studia na střední škole realizované v roce 2003 na vzorku vyučených, kteří ukončili studium ve školním roce 1999/2000. Podle tohoto srovnání byl nejfrekventovanějším důvodem změny rovněž nízký plat, tento důvod ale uvedlo 68 % dotázaných oproti 55 % v současnosti. Nevyhovující pracovní podmínky uvádělo necelých 50 % oproti 43 % v současnosti. Naopak špatná perspektiva firmy byla důvodem změny zaměstnání jen pro 25 % vyučených oproti současným 40 % a propuštění uvedlo 21 % oproti současným 30 %.²⁵

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Na závěr textu uvádíme shrnutí základních výsledků šetření podle jednotlivých témat.

- Jednou z nejdůležitějších oblastí, která představuje významnou zpětnou vazbu, je **hodnocení úrovně školní přípravy na střední škole a získaných kompetencí z pohledu absolventů škol**. Celkovou úroveň školní přípravy na střední škole hodnotí pozitivně převážná většina absolventů středních odborných škol zakončených maturitní zkouškou i vyučených (kolem 90 %), kteří nepokračovali v nástavbovém studiu. Mírně **nižší spokojenost vyjádřili absolventi učebních oborů pokračující v nástavbovém studiu (82 % kladných odpovědí)**, což zřejmě souvisí s vyššími nároky, které nástavbové studium klade, a také se skutečností, že vysoké procento žáků nástavbové studium nedokončí.
- Z hlediska žebříčku hodnocení získaných kompetencí absolventi nejlépe posuzují **odborné teoretické znalosti a úroveň všeobecných znalostí. Na dalším místě v žebříčku** najdeme **odborné praktické znalosti**. Více než tři čtvrtiny absolventů ohodnotily kladně získané **schopnosti pracovat na PC a na dobré úrovni** jsou podle jejich názoru i **komunikační dovednosti** (80 %, resp. 79 % absolventů). **Dlouhodobě slabým místem školní přípravy zůstává úroveň cizího jazyka**, kde pozitivní hodnocení uvádí jen kolem 60 % dotázaných absolventů učebních oborů i středního vzdělání s MZ (kategorie M), včetně těch, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání (58 %). **Relativně nejhůře hodnotí získané jazykové dovednosti absolventi učebních oborů, kteří pokračovali v nástavbovém studiu (55 %).**
- **Rozdíly v hodnocení získaných kompetencí v kategorii vyučených a absolventů maturitních oborů jsou relativně malé.** Největší odlišnosti najdeme v názoru na úroveň odborných praktických znalostí a schopnosti pracovat v týmu, které posuzují pozitivněji vyučení. Z pohledu kariérové volby je podstatné, že **odborné teoretické, i odborné praktické znalosti posuzují příznivě i absolventi, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání (81 %).**
- Součástí zpětného posouzení volby vzdělávací cesty a hodnocení úspěšnosti kariérové volby je i tzv. **míra identifikace s oborem, která vyjadřuje** podíl absolventů, kteří by si v případě, že by mohli svoji studijní volbu zopakovat, vybrali znovu stejný obor studia. **Porovnání jednotlivých kategorií vzdělání ukazuje, že při hypotetické možnosti zopakovat volbu oboru by po zkušenostech z praxe, příp. terciárního vzdělávání, stejný studijní obor zvolili častěji absolventi**

²⁴ Šetření sledovalo důvody odchodu z vlastní iniciativy.

²⁵ Další častý důvod - skončení pracovního poměru na dobu určitou - nebyl v roce 2003 zjišťován.

středního vzdělání s MZ - z nich by stejný obor studovalo kolem 72 %, zatímco v kategorii absolventů učebních oborů jen asi polovina respondentů (52 %).²⁶

Ve srovnání s předchozími výzkumy zůstává míra identifikace s oborem u vyučených dlouhodobě nízká, v kategorii maturantů se naopak mírně zlepšila.

- Důvody, proč by si absolventi zvolili jiný obor studia, tvoří podle výsledků šetření poměrně širokou škálu. Ve skupině **absolventů maturitních oborů (kategorie M)**, kteří nepokračovali v terciárním vzdělávání, patří k nejčastěji uváděným důvodům hypoteticky odlišné volby oboru **obtíže při hledání zaměstnání v oboru (63 %), nízké platové ohodnocení (43 %), ztráta zájmu o vystudovaný obor (37 %) a nízká připravenost pro vysokoškolské studium (39 %)**. V kategorii vyučených je nejčastějším důvodem hypoteticky odlišné vzdělanostní volby **preference oboru zakončeného maturitní zkouškou. Tento důvod uvádí 59 % vyučených**, kteří by změnili svoji volbu. Dále jsou důvodem hypoteticky odlišné volby **nízké platy (56 % z těch, kteří by zvolili jiný obor), obtížné hledání zaměstnání (52 %) a nevyhovující pracovní podmínky (41 %)**. Neperspektivní obor uvádí jako důvod 33 %, nízkou úroveň přípravy 30 % a ztrátu zájmu o obor rovněž 30 % z vyučených, kteří by zvolili jiný obor. Zaměříme-li se na rozdíly mezi sledovanými kategoriemi, pak podstatným zjištěním je skutečnost, že v kategorii vyučených jako důvod volby jiného oboru je častěji zmiňována snaha získat maturitní úroveň vzdělání a nevyhovující podmínky na trhu práce, zejména nízké platové ohodnocení oboru (57 % oproti 43 %), špatné pracovní podmínky (43 % oproti 28, resp. 25 %). Ukazuje se tak, že nespokojenost vyučených s volbou vzdělání výrazněji souvisí s uplatněním a podmínkami poskytovanými zaměstnavateli. Problémy se získáním zaměstnání v oboru patří k často uváděným důvodům hypoteticky odlišné volby u vyučených i maturantů, absolventi maturitních oborů ovšem navzdory příznivější míře nezaměstnanosti, uvádí tento důvod častěji (68 % oproti 52 %). Z hlediska kariérového poradenství je podstatné, že přibližně třetina z těch absolventů, kteří by změnili obor studia, uvádí jako důvod ztrátu zájmu o původně vystudovaný obor.
- Další důležitou oblastí v rámci hodnocení volby střední školy, na kterou se šetření zaměřilo, byla otázka, **jakou kategorii, resp. úroveň vzdělání by absolventi zvolili při možnosti svoji vzdělanostní volbu zopakovat**. Podobně jako při volbě oboru vyjadřují větší spokojenost se svojí vzdělanostní volbou absolventi maturitních oborů. **Stejnou kategorii vzdělání by nejčastěji znovu zvolili absolventi maturitních oborů (kategorie M)**. Takto odpovědělo 70 %, z nich a v případě absolventů, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání, kolem 74 %. Přibližně 20 % (resp. 10 % ve skupině pokračujících v terciárním vzdělávání) absolventů by preferovalo studium středního vzdělání s OV a MZ (kategorie L0, příp. L5), tedy spíše praktičtější zaměřené vzdělání, naopak kolem 8 %, resp. 15 % z těch, kteří pokračovali v terciárním vzdělávání, by upřednostnilo všeobecné vzdělávání na gymnáziu.
- **V kategorii vyučených, kteří nepokračovali v nástavbovém studiu, byla spokojenost s původní vzdělávací volbou podstatně nižší**. Pouze 33 % vyučených by znovu zvolilo učební obor, 43 % by preferovalo střední vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou (kategorie L0 nebo vyučení a nastavbu L5) a 22 % respondentů by hypoteticky zvažovalo možnost studia středního vzdělání s maturitní zkouškou. Ještě výraznější posun k ambicióznějším vzdělávacím cílům je zřejmý v kategorii vyučených, kteří v nástavbovém studiu pokračovali. U této skupiny by podle svého vyjádření učební obor bez maturity znovu zvolilo pouze 5 %

²⁶ Nejnížší spokojenost s volbou oboru uváděli v rámci našeho šetření absolventi středního vzdělání s odborným výcvikem a maturitní zkouškou (kategorie L0). Výsledek ovšem může být ovlivněn nízkým počtem respondentů.

respondentů, přibližně 60 % by dalo přednost střednímu vzdělání s OV a MZ (kategorie L0, příp. L5) a 31 % by upřednostnilo střední vzdělání s MZ (kategorie M). Při opakované volbě by tedy vyučení nejčastěji zvolili studium středního vzdělání s odborným výcvikem i maturitní zkouškou kategorie L0 nebo kombinaci učebního oboru a nástavbového studia (43 %, resp. 60 % v případě vyučených, kteří nástavbové studium začali studovat.). V souvislosti se sledováním hypotetické opakované volby je třeba zdůraznit, že se jedná o subjektivní vyjádření absolventů, které neznamena, že by absolventi tuto skutečně volbu učinili, ani že by náročnější vzdělávací program zvládli, na druhou stranu se zde zřejmě projevuje již uvedená vyšší nespokojenost vyučených s uplatněním na trhu práce a platovými a pracovními podmínkami.

- **Součástí realizovaného šetření bylo i sledování pracovní dráhy absolventů středních škol. Vstup absolventů na trh práce učebních a maturitních oborů má odlišnou dynamiku, a to vzhledem k vysokému podílu absolventů maturitních oborů vstupujících do terciárního vzdělávání. V obou kategoriích vstřebává trh absolventy postupně.** V kategorii vyučených zahájilo práci v zaměstnaneckém poměru kolem 40 % vyučených (z toho v soukromém sektoru 29 % a ve státním sektoru 10 % absolventů) a přibližně 10 % uvedlo, že zahájilo podnikání jako OSVČ. Po 3 letech od ukončení studia vzrostl podíl vyučených pracujících jako zaměstnanci přibližně na 60 % (z toho 44 % bylo zaměstnáno v soukromém sektoru a 14 % ve státním sektoru) a podíl OSVČ zůstal stabilní – kolem 10 %. V kategorii maturitního studia (M) pokračovalo v rámci sledovaného vzorku asi 64 % absolventů ve studiu VŠ, resp. VOŠ, do zaměstnaneckého pracovního poměru tedy vstoupilo jen kolem 21 % absolventů (z toho 14 % v soukromém sektoru a 7 % ve státním sektoru). A jako OSVČ pracovalo 6 % dotázaných. Po třech letech od ukončení studia maturitního oboru zůstával podíl studujících v terciárním vzdělávání obdobný (61 %), zároveň se ale zvýšila i pracovní aktivita. Přibližně 34 % pracuje v zaměstnání (z toho 23 % v soukromém sektoru a 11 % ve státním sektoru) a vzrostl i podíl těch, kteří pracují formou příjvdelku zpravidla během vysokoškolského studia (na 32 %).
- Důležitým ukazatelem úspěšnosti vstupu na trh práce je **získání perspektivního pracovního místa a kvalita pracovní smlouvy.** Smlouvy na dobu určitou a přechodnou jsou uzavírány spíše na začátku profesní dráhy a povaha pracovních smluv prozrazuje, jak proces stabilizace absolventů v zaměstnání pokračuje. Porovnáme-li absolventy učebních oborů a maturitních oborů (nepokračujících v terciárním vzdělávání) z hlediska první pracovní smlouvy, můžeme konstatovat, že obě skupiny **absolventů zahajovali pracovní dráhu nejčastěji na pracovní smlouvu na dobu určitou (45 %).** Pracovní smlouvu na dobu neurčitou získali mírně častěji vyučení, rozdíl ovšem není příliš výrazný (33 % oproti 27 % absolventů kategorie M). Po třech letech od ukončení střední školy se **podíl mladých, kterým se podařilo získat smlouvu na dobu neurčitou, zvyšoval.** V kategorii vyučených stoupl z 33 % v období po ukončení studia na střední škole na přibližně 44 % po 3 letech na trhu práce. V kategorii středního vzdělání s maturitní zkouškou se zvýšil z 27 % rovněž na 43 %. Podobně se v obou kategoriích vyvíjely i podíly absolventů pracujících na smlouvu určitou, které klesly přibližně na 37 - 38 %. Podíl absolventů pracujících jako OSVČ vzrostl ve sledovaném období jen mírně, a to ze 7 % u vyučených na 9 %, a v kategorii středního vzdělání s maturitní zkouškou z 5 % na 7 %. **Porovnáme-li tedy kategorii absolventů učebních a maturitních oborů, postupoval proces stabilizace v zaměstnání ve sledovaném období tří let od ukončení studia obdobným způsobem.**
- V rámci šetření byly zjišťovány i **způsoby hledání a získání zaměstnání.** Absolventi středních škol při hledání svého prvního zaměstnání **využívali zejména neformální**

způsoby a aktivovali sociální sítě a kontakty a své první zaměstnání získali nejčastěji prostřednictvím rodičů nebo příbuzných (30 % dotázaných) nebo s **pomocí kamarádů či spolužáků** (kolem 16 %). Zde se ukazuje rostoucí vliv internetu a sociálních sítí. Prakticky na stejné úrovni byla osobní návštěva ve firmě (kolem 17 %). Využití kontaktů z praxe ve firmě uvedlo celkově kolem 9 % absolventů. Z hlediska formálních způsobů patří k významným formám získání zaměstnání především využití inzerátů na internetu (14 %). Poměrně nízké procento (kolem 3 %) získalo zaměstnání s pomocí úřadu práce. Tato skutečnost zřejmě souvisí s omezenými možnostmi úřadů práce nabízet absolventům odpovídající pracovní místa v situaci vysoké nezaměstnanosti. Zajímavým zjištěním je skutečnost, že získání zaměstnání prostřednictvím inzerátu v tisku se stává prakticky okrajovou záležitostí (kolem 2 %). Shrňeme-li uvedená zjištění, pak tzv. neformální kanály využili pro získání svého prvního zaměstnání přibližně tři čtvrtiny absolventů středních škol, a to jak vyučených, tak i absolventů oborů zakončených maturitní zkouškou. Rozdíl byl ovšem patrný ve struktuře: zatímco absolventi učebních oborů častěji navštěvovali a osobně oslovovali firmy (takto získalo zaměstnání 23 % absolventů učebních oborů oproti 16 % absolventů maturitních oborů), absolventi maturitních oborů naopak více využívali informace a pomoc kamarádů (20 % oproti 11 %) a internet (19 % oproti 10 %).

- Podstatnou otázkou z hlediska uplatnění absolventů na trhu práce je míra využití získaných znalostí a dovedností. Zatímco z hlediska využití všeobecných kompetencí, jako jsou schopnost pracovat v týmu, řešit problémy a všeobecné znalosti v prvním zaměstnání, nejsou podle vyjádření absolventů mezi sledovanými kategoriemi zásadní rozdíly, větší odlišnosti najdeme v hodnocení využití odborných praktických znalostí a dovedností, které častěji využívají absolventi učebních oborů (65 %, resp. 71 % u absolventů nástavbového studia oproti 44 % absolventů maturitních oborů nebo 54 % pokračujícím v terciárním vzdělávání. Podobně to platí i o odborných teoretických znalostech, které v prvním zaměstnání podle svého vyjádření potřebovalo 65 % vyučených a 71 % vyučených s nástavbou, oproti 47 % absolventů maturitních oborů. Důvodem může být jak charakter práce, tak i skutečnost, že vyučení se častěji uplatňují přímo ve svém oboru. Naopak další klíčové dovednosti - znalost práce na PC a cizího jazyka ve svém prvním zaměstnání častěji využili absolventi maturitních oborů než vyučení.
- Z hlediska spokojenosti absolventů středních škol v zaměstnání můžeme konstatovat, že přibližně dvě třetiny absolventů jsou v současném zaměstnání - tedy 3 roky od ukončení studia spokojeni (69 %), spíše nespokojena je jich asi pětina, přibližně desetina je výrazně nespokojena. Největší spokojenost vyjadřují s kolektivem spolupracovníků, dále pak s perspektivou firmy, pracovními podmínkami a zajímavostí práce. Naopak poměrně kriticky se absolventi staví k vedení firmy a způsobu řízení (63 % spokojených) a výrazně nejnižší spokojenost vyjadřují s platovými podmínkami (jen 53 % kladných odpovědí, z toho 16 % rozhodně spokojených). Z hlediska většiny sledovaných aspektů spokojenosti v zaměstnání se přitom sledované kategorie výrazně neliší. Vyučení vyjadřují mírně vyšší nespokojenost s pracovními a platovými podmínkami. V obou sledovaných kategoriích přitom platí, že absolventi, kteří získali práci ve vystudovaném oboru jsou spokojenější ve většině sledovaných aspektů než absolventi pracující mimo obor; pouze v hodnocení platových podmínek a perspektivy firmy se míra spokojenosti absolventů pracujících v oboru a mimo obor příliš neliší.

- **Stabilita absolventů v zaměstnání závisí na celé řadě faktorů. Ve sledovaném období 3 let od ukončení střední školy pracovalo kolem 45 % dotázaných absolventů středních škol ve svém prvním zaměstnání, přibližně 30 % dotázaných ve svém druhém zaměstnání a 15 % ve třetím zaměstnání. Kolem 8 % dotázaných měnilo zaměstnání častěji. Nejfrekventovanějším „tvrdým“ důvodem pro změnu zaměstnání bylo ukončení pracovního poměru na dobu určitou. V kategorii vyučených i absolventů maturitních oborů uvedlo tento důvod téměř shodně kolem 36 % dotázaných. Podobná situace je v obou kategoriích i u zániku pracovního místa, který jako důvod odchodu ze zaměstnání uvedlo 19 % vyučených a 17 % absolventů maturitních oborů nepokračujících ve vzdělávání. Naopak určité rozdíly nacházíme v zastoupení dalších důvodů pro odchod ze zaměstnání, kdy v kategorii vyučených je častějším důvodem odchodu propuštění (30 % oproti 21 %), špatná perspektiva firmy (40 % oproti 32 %) a nevyhovující pracovní podmínky (43 % oproti 36 %). Mírně častěji uváděli vyučení jako jeden z důvodů odchodu k jinému zaměstnavateli nízký plat (55 % oproti 50 %). Naopak u absolventů maturitních oborů nepokračujících v terciárním vzdělávání jsou frekventovanějšími důvody změny - nezajímavá práce a touha po změně (51 % oproti 41 %) a nevyužití kvalifikace 47 % oproti 28 %.**

Na závěr můžeme konstatovat, že obě hlavní skupiny absolventů – vyučení a absolventi maturitních oborů (kategorie M) - se z hlediska vstupu na trh práce a spokojenosti v zaměstnání neliší příliš významně; rozdíly nacházíme spíše v jednotlivých aspektech. Na druhé straně výrazně rozdílná je spokojenost se zvolenou vzdělávací dráhou, a to jak z pohledu volby oboru, tak i úrovně vzdělání, se kterými jsou vyučení podstatně méně spokojeni. Jen mírně nadpoloviční většina vyučených by při opakované volbě zvolila stejný obor vzdělání, v kategorii absolventů maturitních oborů pak tento podíl dosahuje kolem 72 %. Důvodem je často jak ztráta zájmu o zvolený obor, tak i obtížné uplatnění na trhu práce. Uvedené výsledky proto ukazují potřebu věnovat zvýšenou pozornost kariérovému poradenství a široké informovanosti žáků i jejich rodičů o obsahu oboru i reálném uplatnění na trhu práce.

POUŽITÁ LITERATURA

Burda, V., Festová, J., Úlovcová, H., Vojtěch, J.: *Přístup mladých lidí ke vzdělávání a jejich profesní uplatnění. Projekt programu LS „Výzkum pro státní správu“ MŠMT*. Praha: NÚOV, 2003.

Burdová, J., Chamoutová, D.: *Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2012*. Praha: NÚV, 2012.

Burdová, J., Vojtěch, J.: *Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2013*. Praha: NÚV, 2013.

Doeringer, P. B., Piore M. J. (1971). *Low-Income Employment and the Disadvantaged Labour Force, and Qualitative Analysis of Worker Instability in the Low-Income Labour Market*. In: *Internal Labour Markets and Manpower Analysis*. Lexington, MA: D. C. Heath and Company, str. 163-83, 184-88.

Descy, P., Tessaring, M.: *Training and learning for competence. Second report on current vocational training research in Europe: synthesis report 2000*. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities 2001. 440 s. In: *Zpravodaj, Odborné vzdělávání v zahraničí*. Příloha I/2003. Dostupné

<http://www.nuov.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2003/Zp03pla.pdf>

Grannovetter, Mark. 1995. *Getting a Job. A study of Contacts and Careers*. 2. vydání. Chicago. The University of Chicago press. In Keller, J., Tvrđý, L.: *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Slon, 2008.

Hannan, D. F. a kol.: *The Effect of national institucional differences on education/trining to work transition in Europe: a comparative research project (CATEWE)* under the DG12 TSER programme (2000). Zpravodaj, Odborné vzdělávání v zahraničí. Praha: NUOV, 2003,

Kleňhová, M., Vojtěch, J.: *Přechod absolventů středních škol do terciárního vzdělávání*. Praha: NUOV, 2011.

Pořízková, H.: *Segmentace trhu práce jako faktor integrace*. Sborník. Trbola, R., Rákoczyová, M., (eds.): *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: VÚPS, v.v.i. 2010. Dostupné http://www.cizinci.cz/files/clanky/710/Vybrane_aspekty.pdf

Šťastnová, P., Drahoňovská, P.: *Jak žáci základních a středních škol vybírají další vzdělávací nebo pracovní kariéru. Analýza výsledků dotazníkového šetření žáků základních a středních škol*. Praha: NÚV, 2012.

Trhlíková, J., Vojtěch, J., Úlovcová, H.: *Přípravenost absolventů středních odborných škol na uplatnění v praxi. Srovnání situace absolventů středního odborného vzdělávání s výučním listem, s maturitou i odborným výcvikem a s maturitou tři roky od ukončení studia*. Praha: NUOV. 2008.

Trhlíková, J.: *Využití kvalifikace absolventů středních škol na trhu práce. Zpráva ze šetření absolventů škol*. Praha: NÚV, 2013.

Trhlíková, J.: *Strategie získání zaměstnání absolventů středních a vyšších odborných škol a jejich postoje k práci*. Praha: NUOV, 2009.

Vojtěch, Chamoutová: *Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků a studentů ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii, 2012/13*. Praha: NÚV, 2013.

Zpravodaj Odborné vzdělávání v zahraničí. Příloha č. IV/2002. Dostupné na <http://www.nuov.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2002/Zp02plVa.pdf>

Zpravodaj Odborné vzdělávání v zahraničí, XVIII, 3/2007. NUOV. Dostupné na <http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2007/Zp0703a.pdf>

Zpravodaj Odborné vzdělávání v zahraničí, XVIII, 4/2007. NUOV. Dostupné na <http://www.nuov.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2007/Zp0704a.pdf>

www.infoabsolvent.cz

Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce

Vítáme Vás v informačním systému ISA+, který Vám nabízí pomoc při hledání vzdělávací a profesní dráhy. Najdete zde všechny školy a obory vzdělávání, informace k přechodu na trh práce i do dalšího vzdělávání. Při výběru povolání Vám pomůže i Profi test nebo prezentace pracovních činností. Velkým přínosem je ISA+ pro žáky se zdravotním postižením i pro ty, kteří mají studijní problémy.

KAM NA ŠKOLU

obory, školy a profese

- [Výběr podle oboru](#)
- [Výběr podle školy](#)
- [Výběr podle povolání](#)
- [Výběr podle videa](#)
- [Výběr podle obrázků](#)
- [Profi test](#)

ABSOLVENTI ŠKOL

A TRH PRÁCE

- [Vzdělávání a volba oboru](#)
- [Uplatnění vzdělání](#)
- [Požadavky zaměstnavatelů](#)
- [Nezaměstnanost](#)
- [Zaměstnanost](#)
- [Publikace](#)

BEZ BARIÉR

až na trh práce

- [Volba školy pro žáky se ZP](#)
- [Absolventi se ZP a trh práce](#)
- [Předčasné odchody ze vzdělávání](#)
- [Statistické přehledy](#)

JAK NA TO

radý a doporučení

- [Jsem na základce](#)
- [Jsem na střední](#)
- [Jsem už dospělý](#)
- [Jsem poradce](#)

Výrazně inovovaný informační systém ISA+ pomáhá **žákům základních škol** při volbě oboru vzdělání a výběru střední školy, **žákům středních škol** při rozhodování o pokračování ve vzdělávání a při přechodu na trh práce, **výchovným-kariérovým poradcům a učitelům** při poskytování kariérového poradenství a výuce témat Úvodu do světa práce, **managementu škol** při úpravách vlastní vzdělávací nabídky a tvorbě školních vzdělávacích programů.

NEJVÝRAZNĚJŠÍ NOVINKY:

- možnost **výběru oborů i školních vzdělávacích programů (ŠVP)**,
- **nové videoukázky** – představují práci v technických profesích i přípravu na ně,
- **profi test** – pomůže žákům základních škol při výběru oblasti vzdělávání,
- **výběr podle obrázků** – poskytuje snadnější orientaci ve vzdělávací nabídce SŠ,
- **bez bariér až na trh práce** – nová sekce věnovaná problematice žáků se zdravotním postižením a tématu předčasných odchodů ze vzdělávání,
- **jak na to – rady a doporučení** – různé užitečné informace pro uživatele systému,
- **syntetické stránky** – obsahují soubor informací ke každé skupině oborů,
- **filtry vzdělávací nabídky** – podle zdravotního postižení, vzdálenosti od bydliště, formy studia, zřizovatele, ŠVP,
- **fulltextové vyhledávání** – najde na ISA+ odkazy související se zadaným výrazem.

O inovaci a obsah systému ISA+ se stará Národní ústav pro vzdělávání v rámci projektu MŠMT **Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy (VIP Kariéra II – KP)**, který je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.